

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AFET
ILGAZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet BATTAL

MALATYA-2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AFET
ILGAZ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet BATTAL

Danışman: Doç. Dr. Danyal TEKDAL

MALATYA-2024

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
		Yayın Tarihi	19.08.2019
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

**ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER
ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AFET ILGAZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Danyal TEKDAL

HAZIRLAYAN

Mehmet BATTAL

Jürimiz tarafından 17/07/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda butez **oybirliği** /**oyçokluğu** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1.Prof.Dr. Erol KOÇOĞLU

.....

2.Doç. Dr. Danyal TEKDAL

.....

3.DR. Öğretim. Üyesi Özcan EKİCİ

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Danyal TEKDAL danışmanlığında yazdığım *Çocuk Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi: Afet İlga Örneği* başlıklı bu çalışma tarafımdan yazılmıştır. Çalışmam da bilimsel ahlak kurallarına aykırı düşecek herhangi bir yardım almadan, yararlandığım bütün yapıtları hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mehmet BATTAL

ÖN SÖZ

Afet Ilgaz'ın Çocuk Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesini amaçlayan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın sınırlılıkları, varsayımlar ve tanımlar başlıklarından oluşmaktadır. İkinci bölümde kavramsal çerçeve, Afet Ilgaz ve onunla ilgili araştırmalar, üçüncü bölümde yöntem, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplanması ve analizi yer almaktadır. Dördüncü bölümde verilerin toplanması ve analizi ile ulaşılan bulgular, yorumlar ve beşinci bölümde ise araştırmanın sonuçları, araştırmacılar ve uygulayıcılar için öneriler yer almaktadır.

Çalışma birçok kişinin emeği, desteği ve özverisi ile meydana gelmiştir. Öncelikle lisansüstü eğitimimin başından sonuna kadar bana sabırla ve sevecen tavrıyla yaklaşan ve akademik çalışmalar alanında gelişmemi sağlayan ve bana önemli katkıları olan değerli danışman hocam, kıymetli büyüğüm sayın Doç. Dr. Danyal TEKDAL'a sonsuz saygılarımı ve şükranlarımı sunarım.

Yine bu süreçte desteğini ve yardımlarını esirgemeyen aileme, hem arkadaşım hem ablam olan Gülbahar BAYRAM'a, çalışmamın çeşitli aşamalarında katkısı olan bölümdeki tüm hocalarıma ve diğer arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mehmet BATTAL

ÖZET

ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN ANALİZİ: AFET ILGAZ ÖRNEĞİ

BATTAL, Mehmet

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Danyal TEKDAL

Temmuz-2024, X+68 sayfa

Bu araştırmanın amacı Afet Ilgaz'ın yazdığı *Değişen Sevgiler*, *Annem Annem*, *Karadaylak*, *Çocuklarda Savaşta*, adlı çocuk romanlarının Sosyal Bilgiler dersindeki 18 değer ne kadarını içerdiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler, Değer, Değer Eğitimi ve Afet Ilgaz ile ilgili gerekli bilgiler toplanarak, araştırmaya konu olan kitaplar temin edilmiş ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Sonuçların analizine göre; kitaplarda en çok geçen değer, en az geçen değer, kitapta hiç bulunmayan değerlerin hangileri olduğu saptanmış ve çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler dersi değerlerini ne kadar barındırdığı tespit edilmiştir. Devamında ulaşılan sonuçlar, daha önce yapılan benzeri araştırmalarla karşılaştırılarak benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle yapılan çalışmanın alan yazındaki yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Çalışma ile ulaşılan diğer bir sonuç ise çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde hangi konu başlıkları ve değer öğretiminde tercih edilebileceğinin belirlenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Afet Muhteremoğlu Ilgaz, değer, değer eğitimi, çocuk kitapları.

ABSTRACT

ANALYSIS OF CHILDREN'S BOOKS IN TERMS OF THE VALUES IN THE SOCIAL STUDIES COURSE CURRICULUM: EXAMPLE OF AFET ILGAZ

BATTAL, Mehmet

Master's Thesis, Inonu University Institute of Education Sciences

Department of Turkish and Social Studies Education

Social Studies Education Department

Advisor: Associate Professor Danyal TEKDAL

July-2024 X+68 pages

The aim of this research is to reveal how many of the 18 values in the Social Studies course are included in the children's novels named Changing Loves, My Mother My Mother, Karadaylak, Children's War, written by Afet Ilgaz. Document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used in the research. In this context, the necessary information about Social Studies, Value, Value Education and Afet Ilgaz was collected, the books subject to the research were obtained and the necessary examinations were made. According to the analysis of the results; It was determined which values were most frequently mentioned in the books, which values were least frequently mentioned, and which values were not found at all in the books, and it was determined to what extent the children's books contained the values of the Social Studies course. Subsequently, the results were compared with previous similar studies and their similarities and differences were revealed. Thus, the place and importance of the study in the literature was revealed. Another result reached by the study is to determine which topics and values teaching children's books can be preferred in teaching Social Studies course.

Key Words: Social Studies, Afet Muhteremoğlu Ilgaz, value, value teaching, children's books

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	x

BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi.....	2
1.3.Alt Problemler	3
1.4.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6.Varsayımlar	4
1.7.Tanımlar	4
1.7.1.Sosyal Bilgiler.....	4
1.7.2.Çocuk Kitapları.....	4
1.7.3.Değer.....	5
1.7.4.Değerler Eğitimi	5

BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Değer Eğitimi	6
2.1.1.Değer Telkini Yaklaşımı.....	8
2.1.2.Değer Açıklaması Yaklaşımı	8
2.1.3.Değer Analizi Yaklaşımı	9
2.1.4.Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı.....	9
2.1.5.Eylem Öğrenme Yaklaşımı	9
2.1.6.Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı.....	9
2.1.7.Değerlerde Adil Topluluk Okulları Yöntemi	9

2.1.8.Davranış Değiştirme Yöntemi	10
2.2.Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları	10
2.3.Afet Ilgaz.....	11
2.3.1.Hayatı.....	11
2.3.2.Sanat Anlayışı.....	12
2.3.3.Eserleri.....	13
2.4.İlgili Çalışmalar.....	14
BÖLÜM III.....	16
YÖNTEM	16
3.1.Araştırmanın Modeli.....	16
3.2.Evren ve Örneklem	16
3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi.....	16
BÖLÜM IV	18
BULGULAR VE YORUM.....	18
4.1.Değişen Sevgiler Kitabına Ait Bulgular.....	18
4.1.1.Değişen Sevgiler Kitabında Adalet Değerinin Geçtiği Paragraf	21
4.1.2.Değişen Sevgiler Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	21
4.1.3.Değişen Sevgiler Kitabında Barış Değerinin Geçtiği Paragraflar	22
4.1.4.Değişen Sevgiler Kitabında Bilimsellik Değerinin Geçtiği Paragraflar	23
4.1.5.Değişen Sevgiler Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar	24
4.1.6.Değişen Sevgiler Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	24
4.1.7.Değişen Sevgiler Kitabında Duyarlılık Değerinin Geçtiği Paragraflar	25
4.1.8.Değişen Sevgiler Kitabında Dürüştlük Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	25
4.1.9.Değişen Sevgiler Kitabında Estetik Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	26
4.1.10.Değişen Sevgiler Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	266
4.1.11.Değişen Sevgiler Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	27
4.1.12.Değişen Sevgiler Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	299
4.1.13.Değişen Sevgiler Kitabında Tasarruf Değerinin Geçtiği Paragraf.....	30
4.1.14.Değişen Sevgiler Kitabında Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Paragraf	3030
4.1.15.Değişen Sevgiler Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar ...	30
4.2.Karadaylak Kitabına Ait Bulgular	31

4.2.1.Karadaylak Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraflar	332
4.2.2.Karadaylak Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar	332
4.2.3.Karadaylak Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	333
4.2.4.Karadaylak Kitabında Dürüstlük Değerinin Geçtiği Paragraf.....	343
4.2.5.Karadaylak Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	343
4.2.6.Karadaylak Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	343
4.3. Annem Annem Kitabına Ait Bulgular	365
4.3.1. Annem Annem Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraf	399
4.3.2. Annem Annem Kitabında Barış Değerinin Geçtiği Paragraflar	399
4.3.3. Annem Annem Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	399
4.3.4. Annem Annem Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraf.....	40
4.3.5. Annem Annem Kitabında Duyarlılık Değerinin Geçtiği Paragraf.....	40
4.3.6. Annem Annem Kitabında Eşitlik Değerinin Geçtiği Paragraflar	40
4.3.7. Annem Annem Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	41
4.3.8. Annem Annem Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar.....	41
4.3.9. Annem Annem Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraf	455
4.3.10. Annem Annem Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar	455
4.4. Çocuklar da Savaştı Kitabına Ait Bulgular	466
4.4.1. Çocuklar da Savaştı Kitabında Bağımsızlık Değerinin Geçtiği Paragraf	477
4.4.2. Çocuklar da Savaştı Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraf	488
4.4.3. Çocuklar da Savaştı Kitabında Dürüstlük Değerinin Geçtiği Paragraflar	488
4.4.4. Çocuklar da Savaştı Kitabında Estetik Değerinin Geçtiği Paragraf	488
4.4.5. Çocuklar da Savaştı Kitabında Özgürlük Değerinin Geçtiği Paragraf	499
4.4.6. Çocuklar da Savaştı Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar	499
4.4.7. Çocuklar da Savaştı Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar	50
4.4.8. Çocuklar da Savaştı Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraflar	52
4.4.9. Çocuklar da Savaştı Kitabında Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar ...	52
4.4.10. Çocuklar da Savaştı Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraf ...	53
BÖLÜM V	54
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	54
5.1.Sonuçlar	54
5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar.....	54

5.1.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	566
5.1.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	577
5.1.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar.....	577
5.1.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar.....	578
5.2.Öneriler.....	60
5.2.1.Araştırmacılar İçin Öneriler.....	60
5.2.2.Uygulayıcılar İçin Öneriler.....	60
KAYNAKÇA.....	61
EKLER	65

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan Değerler	8
Tablo 2. Afet Ilgaz'ın Dört Çocuk Kitabında Bulunan Değerler	18
Tablo 3. Değişen Sevgiler Kitabında Bulunan Değerler	20
Tablo 4. Karadaylak Kitabında Bulunan Değerler	32
Tablo 5. Annem Annem Kitabında Bulunan Değerler	38
Tablo 6. Çocuklar da Savaştı Kitabında Bulunan Değerler	47

KISALTMALAR

F	: Frekans
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Ulusal Sosyal Bilgiler Araştırma Konseyi (National Council For the Social Studies)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Vb	: ve benzeri
Vd	: ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Eğitimin sadece bireylere sunulan teorik bilgilerden ibaret olmadığını aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bir alan olduğu herkesin malumudur. Yani bireylerden sadece onlara sunulan bilgileri ezberlemeleri ya da gerçekleştirilen sınavlardan yüksek puan almaları beklenemez. Tabi ki bu beklentiler, öğretmenler ve veliler tarafından olması istenilen durumlardır. Ancak toplumun da eğitimden ve bireylerden beklentileri vardır. Toplum, bireyden iyi bir insan olmayı, duyarlı olmayı, yardımsever olmayı, vatansever olmayı, saygılı olmayı, sorumluluk sahibi olmayı vb. birçok şeyi ister. Toplumun bireylerden bunları istemesi aslında var olan kültürün aktarılmasını istemekten başka bir şey değildir. Millî Eğitim Bakanlığı, toplumun bu ihtiyacını karşılamak adına öğretim programlarına Türk toplumuna ait değerleri yerleştirmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerler ve yetkinliklerin birleştirilmesiyle gerekli bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek amaçlanır. Buradan da anlaşılacağı üzere değerler bilgi ve becerilerin kazanılmasında bir köprü vazifesi görmektedir (MEB, 2018; MEB, 2023).

Değişen ve gelişen dünyada bireylerin kendilerini geliştirmeleri ve etrafında olup bitenlerden haberdar olmaları gerekir. Bunun bireylere kazandırılması için ise önce okuma alışkanlığının yerleşmesi gerekir. Çünkü okuyan bireyler öğrenir. Çocuklar kitaplarla ne kadar erken buluşurlarsa kişisel gelişimleri o derece olumlu etkilenir. Bu noktada çocukların ilgi, istek ve gelişimlerine katkı sağlamak adına, birçok yazar tarafından çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları üzerine çalışmalar yapılmıştır. Çocuk edebiyatı çok basit bir alanmış gibi görünse de aslında öyle değildir. Özellikle çocuk kitapları yazarları, bu alanın oldukça zor ve karmaşık olduğuna vurgu yaparlar. Çocukları eğlendirmeyi, düşündürmeyi ve onların gelişimini sağlamayı amaç edinen bu tür çalışmalar aynı zamanda çocukların psikolojik gelişim dönemlerini göz önünde bulundurmaları ve onları yakından tanımayı zorunlu kılmaktadır. Tüm bunları bir ahenk içinde yapmak iyi ve kabiliyetli bir yazar olmayı gerektirir (Başboğa, 2022).

Masalların, hikâyelerin ve romanların Sosyal Bilgiler eğitiminde edebi eser olarak kullanımı noktasında öğrencilere değer ve beceri öğretiminde önemli katkılar sunar. Bu katkılardan belki de en önemlisi çocukların masal, öykü veya roman okurken eserlerin içindeki kahramanlar gibi düşünmeye çalışması yani empati becerisi geliştirmesi ve kişiler arası ilişkiler kurmada zorlanmamalarını sağlamaktadır (Engünün, 2006). Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitapları ve Karakter Eğitimi konusunda çalışma yapan Yılmaz (2016), çocuk kitaplarında hayvanlara atfedilen rollerin çocukları nasıl etkilediğini bir Aslan Kral örneği ile anlatıyor. Aslan Kral ormanların ve hayvanların kralı, açgözlü, acımasız ve çok güçlüdür. Ama diğer yandan ormanda hiçbir hayvanın hakkını yemeyen, hayvanlara eşit iş bölümü yaptıran, oldukça adaletli bir kraldır. Çocuk bu örneği okuduğunda Aslan Kralın bu iyi özelliklerini zihnine yerleştiriyor. Adaletin, eşitliğin ne kadar önemli kavramlar olduğunu anlıyor. Bu masal ile çocuğa kazandırmak istediği değeri aktarmış oluyor. Görüldüğü gibi çocuk kitaplarıyla değerler arasında aslında çok sıkı ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Çocuk kitapları yazarlarından birisi de bu araştırmanın yapılmasına yazdığı kitaplar ile olanak sağlayan Afet Ilgaz Hanımefendi'dir. Cumhuriyet Dönemi önemli kadın yazarlarından olan Afet Ilgaz (1937 - 2015) hikâye, roman, çeviri, çocuk kitapları, gezi ve köşe yazısı alanlarında eserler vererek, Türk edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır (Kaymakçı, 2022). Bu çalışmada onun çocuk kitaplarından “Annem Annem (1974)”, “Değişen Sevgiler (1976)”, “Çocuklar da Savaştı (1979)” ve “Karadaylak (1992)” isimli eserleri incelenerek Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler ile ilgili içerikleri tespit edilmeye ve kök değerler bağlamında ortaya çıkarılmaya gayret edilmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde Afet Ilgaz ile ilgili hikâyeciliği, romancılığı, romanlarındaki kadın karakterleri ve eserlerindeki sosyal eleştirileri üzerine çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmada ise daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak; yazarın çocuklar için yazmış olduğu kitapları Sosyal Bilgiler dersi değerleri çerçevesinde incelenmiştir.

1.2.Problem Cümlesi

Afet Ilgaz tarafından kaleme alınan “Annem Annem (1974)”, “Değişen Sevgiler (1976)”, “Çocuklar da Savaştı (1979)” ve “Karadaylak (1992)” adlı kitapların Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesinin sonuçları nelerdir? Sorusu bu araştırmanın ana problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.3.Alt Problemler

Araştırmada Afet Ilgaz'ın yazmış olduğu çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler dersi değerleri açısından incelenmesi amacı doğrultusunda aşağıda oluşturulan alt problemlere araştırma süreci boyunca çözümler aranmaya çalışılmıştır.

1. “Değişen Sevgiler” adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin bulunma sıklığı ve kullanımını nasıldır?
2. “Karadaylak” adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin bulunma sıklığı ve kullanımını nasıldır?
3. “Annem Annem” adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin bulunma sıklığı ve kullanımını nasıldır?
4. “Çocuklar da Savaştı” adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin bulunma sıklığı ve kullanımını nasıldır?
5. Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında çocuk kitapları nasıl ele alınmalıdır?

1.4.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Afet Ilgaz tarafından yazılmış olan çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi ve bu kitaplar ile Sosyal Bilgiler dersi değerleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktır. Aynı zamanda çocuk kitaplarının var olan değerlerin öğretime katkısı ve Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki yeri de tartışılacaktır.

Çalışma, çocuk kitaplarının ne olduğu ve Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin öğretiminde bu kitapları kullanmak isteyen öğretmenler için bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Çocukların okuma alışkanlığını geliştirmelerinin ve kitaplarla erken yaşlarda tanışmalarının onlara getireceği gelişimsel ve duyuşal faydalarının neler olduğunu anlama noktasında bu çalışmanın inşası değerlidir. Geçmiş ve gelecek arasındaki bağlarımızı oluşturan değerlerin bireyler tarafından eğitim-öğretim yoluyla bilinçli bir şekilde özümsemesinin topluma sağlayacağı faydaların neler olabileceğinin çalışmanın ulaşacağı sonuçlar üzerinden aktarılması ayrıca çalışmanın hedeflerdendir.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Afet Ilgaz'ın yazmış olduğu: “Değişen Sevgiler”, “Karadaylak”,

“Çocuklar da Savaştı”, “Annem Annem” adlı çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerleri ne kadar içerdiğinin incelenmesi ve Sosyal Bilgiler Dersi değer öğretimi açısından kullanılmaya elverişli olup olmadığının ortaya çıkarılması ile sınırlı tutulmuştur.

1.6.Varsayımlar

- Araştırma sürecinde yararlanılan kaynakların akademik olarak tarafsız ve objektif yazıldığı varsayılmaktadır.
- Çocuk kitapları içeriğinde yer alan değerler ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin önemli bir kısmının birbiriyle ilişkisinin bulunduğu düşünülmektedir.

1.7.Tanımlar

1.7.1.Sosyal Bilgiler

Bu alan ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların hemen hemen hepsi aynı kavramlar üzerinde durur. Örneğin; Sosyal Bilgiler, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş, disiplinler arası bir yaklaşım sergileyen, bireylere sosyal yaşam becerileri ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir çalışma alanı olduğu üzerinde durulmuştur. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Sosyal Bilgiler; sosyal bilimlerin yöntemlerinden faydalanarak, bireyin fiziksel ve sosyal çevresi ile karşılıklı etkileşimini konu edinen, disiplinler arası bir yaklaşımla bireyi gerçek dünyada sahip olması gereken bilgi, beceri ve değerler ile donatmayı amaç edinmiş bir çalışma alanıdır (Koçoğlu, 2012). Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS)’ne göre Sosyal Bilgiler; bireyin vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerin kaynaştırıldığı bir çalışma alanıdır (URL 2).

1.7.2.Çocuk Kitapları

Çocuk kitapları bireylerin yaşları ve gelişim özellikleri dikkate alınarak yetişkin insanların okuması için yazılan kitaplardan farklı olarak görsel ve kavramsal olarak çocuklara uygun olarak hazırlanmış ve içinde mizah unsurları da barındıran hikâye, roman, fabl tarzındaki kitapların genel adıdır. Kitabın, çocukta olumlu duygular uyandıran biçim ve dış görünüş olarak renkli, resimli, çekici ve kolay taşınabilir olması gerekmektedir (Yazıcı, Durmuşoğlu ve Yıldız, 2018). Bu araştırmada çocuk kitapları yukarıda bahsedilen tanımıyla kullanılacaktır.

1.7.3.Değer

Değerler eylemlere yönelik genel kılavuzlar olarak eylemlerin sosyal ve bireysel sonuçları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan, toplumun sosyal işleyişinde önemli bir yeri olan ilke, ideal ya da istenilen sonuçları elde etmede toplumsal ve bireysel olarak kullanılan genel inanışlar olarak tanımlanabilir (Köksal, Kılıç, Yel, Erbaş ve Kılcan, 2022).

1.7.4.Değerler Eğitimi

Değer eğitimi; bireylerde tam anlamıyla yerleşmeyen ya da bireylerde var olan değerlerin geliştirilmesine, özümsemesine, yeni değerler üretebilmelerine olanak tanıyan, okulun ve toplumun ihtiyaçları çerçevesinde belirlenen değerleri eğitim-öğretim faaliyetleri aracılığıyla bireylere kazandırma işlemidir. Değer eğitiminde, ahlaki gelenek ve görenekler, adil ve eşit olmak, iyilik ve doğruluğu benimsemek, davranışların sonuçları hakkında kestirimde bulunmak, fedakâr ve özverili olabilmek, oto kontrolünü sağlayabilmek gibi değerler ve bunların uygulamaları bulunmaktadır (Bağcı, 2012).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusu ile ilgili ulaşılan kaynakların incelenmesi sonucu araştırmaya katkısı olabilecek bilgilere ve çalışmalara yer verilmiştir.

2.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Değer Eğitimi

Çoğunlukla bütün bilim dallarında değer kavramı kullanılmıştır. Bu alanda çalışmalar yapan önemli bilim insanları arasında başta Gordon Allport, daha sonraları Milton Rokeach ortaya attığı değer teorisi ve geliştirdiği “Rokeach Değer Ölçeği” ve “Schwartz Değer Ölçeği” bu alanda yapılmış başat çalışmalardır. Bu çalışmalar incelendiğinde değer kavramıyla eşdeğer olarak “yaşam biçimi” ve “hayat tarzı” kavramlarının kullanıldığı görülmüştür. Bu kavramları, değerleri bir tercih olarak tanımlayanlar kullanmıştır. Değer aldığımız kararları, dünyaya bakışımızı ve hedeflerimizi önemli ölçüde etkileme gücüne sahip inanış ve temel kriterlerimizi oluşturan tercihlerimizdir (Baloğlu ve Balgalmış, 2005). Türk Dil Kurumu’na göre değer; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, kıymet, üstün nitelik, meziyet, yararlı olan kimse, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” şeklinde tanımlanmıştır (URL 1).

Değer kavramı ile ilgili literatürde belirgin hatlara sahip olsa da ortak bir tanımının olduğunu söylemek doğru olmaz. Bu durum, kavram ile yapılan çalışmaların çoğunda böyledir. Değerler; insanın ve toplumun davranış devamlılığını oluşturan ve bunların zaman içindeki değişimine açıklık getirmeye çalışan önemli kavramlardır (Önder ve Ateş, 2023). Bireyler erken çocukluk döneminde, önce aileden sonra da sosyalleşme ile toplumdan değerler ile ilgili bilgileri almaya başlar. Bahsedilen değerlerin farkında olmasıyla beraber, okul ortamında da bu değerlerin bireye istendik yönde davranış geliştirmesi sonucunda iyiden iyiye değerler kavranır, özümсенir ve öğrenilir. Aile, sosyal çevre ve okul üçgeninde öğrenilmeye başlanan ya da karşılaşılan değerlerin öğretiminden sadece okul ya da sadece aile üyeleri sorumlu değildir. Bu üç alan da bireyin yaşantılarında kritik dönemlere sahiptir. Çünkü bireyler yaşı ilerledikçe yani büyüme sürecindeyken hayatının belirli kesitlerinde bu üç alandan birine daha fazla önem verir. Bireyin hayatının farklı dönemlerinde belirli bir alan –diğerlerine göre- daha baskındır. Bu konuda özellikle aile üyelerinin, çocuklarının gelişimlerini yakından takip etmesi

gerekli olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında ortaya bir sorun çıkmaktadır. Bu sorun, değerlerin nasıl öğretilmesi ile ilgilidir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için *Değer Eğitimi* alanı geliştirmiş ve okul müfredatlarında yer almaya başlamıştır. 2005 yılı itibariyle yenilenen ilköğretim dersleri öğretim programları ile değerler, öğrencilere doğrudan verilmeye başlanmıştır (Yiğit, 2012). Bu da değerler eğitiminin önemini fark edilmesine olanak tanımıştır (Candemir, Tunç, Açar ve Sağlam, 2022).

Yiğit (2012), tarafından yapılan bir araştırmada Ankara’da sekiz farklı ilköğretim okulunun 5. sınıf öğrencilerinden 1245 kişiyle görüşme formları vasıtasıyla çalışılmış ve en fazla önem verdikleri değerler sorulmuştur. Araştırma sonucunda öğrenciler tarafından birinci sıraya konulan değer *Çevre Temizliği* olduğu görülmüştür. Sorulara toplam 93 farklı değer cevabı öğrenciler tarafından verilmiştir. Bu alan ile ilgili uluslararası düzeyde çalışmalar yapan önemli bilim insanlarının yaptıkları değer sınıflamaları ile öğrencilerin vermiş oldukları değer cevapları karşılaştırılmış ve önemli derecede benzerlik gösterdiği bulunmuştur. Bu şekilde yapılan araştırmalar ve uzman görüşleri neticesinde, belirli yaştaki normal gelişim gösteren bireylerin değerler konusunda büyük ölçüde aynı düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi, bünyesinde birçok disiplini barındırmasıyla aslında değer eğitimi açısından en zengin alanlarda birisidir. Bu ders, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen genel ve özel hedefleri doğrultusunda değer eğitimi konusunda oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir (MEB, 2018). Sosyal Bilgilerin geleneksel öğretim yaklaşımlarından biri olan *Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler* aslında bireylere gerekli bilgi ve değerlerin aktarılmasından bahsetmektedir. Geçmişe nazaran günümüzde daha da hızlı ve küreselleşme yönünden sosyal ve toplumsal değişimler meydana geliyor. Bu değişimlerin farkında olmak özellikle Sosyal Bilgiler alanı için değer eğitiminde ve öğretiminde yenilikleri ve güncellemeleri de beraberinde getirmektedir (Kan, 2010). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılı programı revize edilmiş ve 2023 yılında yeni bir program hazırlanmıştır. 2024-2025 öğretim yılından geçerli olmak üzere uygulanacak son programın içeriğindeki değerler Tablo 1’de paylaşılmıştır.

Tablo 1

2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Bulunan Değerler

1	Adalet	7	Dayanışma	13	Saygı
2	Aile birliğine önem verme	8	Duyarlılık	14	Sevgi
3	Bağımsızlık	9	Dürüstlük	15	Sorumluluk
4	Barış	10	Estetik	16	Tasarruf
5	Bilimsellik	11	Eşitlik	17	Vatanseverlik
6	Çalışkanlık	12	Özgürlük	18	Yardıms severlik

(MEB, 2023).

2023 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda verilen bu değerler öğretmenler tarafından değerler eğitimi yaklaşımlarıyla öğrencilere kazandırılmaktadır. Bunlar: *Değer Telkini, Değer Analizi, Değer Açıklaması, Ahlaki Muhakeme, Eylem Yoluyla Öğrenme ve Gözlem Yoluyla Öğrenme* yaklaşımlarıdır (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012). Yaklaşımlarla ilgili kısa içerikler aşağıda verilmiştir.

2.1.1. Değer Telkini Yaklaşımı

İnsan davranışını biçimlendirmede belki de en sık kullanılan yaklaşımdır. Özellikle anne ve babalar tarafından farkında olmadan oldukça sık kullanılır. Bu yaklaşıma göre öğrencilere tekrar, telkin ve tavsiyelerle bireylere bir şey yeteri kadar duyurulduğunda onu kabul ederek davranışa dönüştürecektir. Özellikle okulda öğretmenler tarafından kullanıldığında oldukça etkili bir değer öğretimi yaklaşımıdır. En eski sayılan değer öğretimi yaklaşımıdır (Uygur, 2022).

2.1.2. Değer Açıklaması Yaklaşımı

Değerlerin telkini yaklaşımına tepki olarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda öğrenciler biraz daha düşünmeye teşvik edilir. Böylece öğrenciler, alternatifler içerisinde kendi değerini özgür iradesiyle seçer. Öğrenciler her alternatifi ve bunların sonuçlarını inceledikten sonra seçimini yapar. Daha sonra öğrencilerin seçtiği değerler ile yaptığı davranışlar arasındaki uygunluk veya uyumsuzluk doldurulmaya çalışılarak öğrenciye gösterilir. Son aşamada ise öğrencinin seçtiği ve uygulamaya dönüştürdüğü değerlerin kalıcılığı sağlanmaya çalışılır (Aydın, 2013).

2.1.3.Değer Analizi Yaklaşımı

Diğer yaklaşımlara göre daha gerçekçi ve mantıklı sonuçlara odaklanan bir yaklaşımdır. Öğrenciler günlük yaşam problemlerinin çözümüne ait kanıtlar oluştururlar. Öğrenciler kendilerine önerilen değeri kabul etmezler. Bu değer ile ilgili fikir geliştirip, yorum yaparlar. Muhakeme gücünü kullanarak kurallar çerçevesinde tartışmayı öğrenirler. Oluşturdukları iletişim ortamı sayesinde değerleri yalnız kendi görüşleriyle değil başkalarının gözünden açıklamayı da öğrenirler. Değer analizi öğrencilerin bir değeri değerlendirmelerine olanak sağlayan ve olabilecek en akıllı çözüme ulaşmayı sağlayan bir yaklaşımdır. Çocukların gelişim düzeylerine uygun olmayan bir yaklaşım olarak eleştirilmiştir (Uzunöz, Aktepe ve Köybaşı, 2018).

2.1.4.Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Kohlberg tarafında geliştirilen bu yaklaşımda öğrenciler eleştirel düşünmeyi ve muhakeme yapmayı öğrenirler. Kohlberg'in geliştirmiş olduğu ahlak kuramından yola çıkarak öğrencilere değerleri, ahlaki nitelikli hikâyeler yoluyla ve onları ikilemde bırakarak öğretmek amaçlanmıştır. Bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin üst düzey ahlak basamağına ulaşmalarını sağlamaktır (Akbaş, 2008).

2.1.5.Eylem Öğrenme Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre bireylerin düşünce ve davranışlarının temelinde yatan neden önemlidir. Bu nedenle değerlerin davranışa dönüşmesi burada önemli görülmüştür. Öğrenilen değer sergilenmiyorsa bir kıymeti yoktur (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

2.1.6.Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Bireyler bebeklik döneminden itibaren dünyayı gözlemlemeye ve algılamaya başlar. Özellikle sosyal çevrede bireyler, gözlem yoluyla önemli öğrenmeler sağlar. Anne ve baba çoğunlukla model alınır ve onların davranışları gözlemlenerek değerler öğrenilmeye başlanır. Yapılan bu gözlemler ile kazanılan değerler içselleştirilerek öğrenilir. Teknolojinin gelişimiyle ve sosyal medya ortamlarının çoğalmasıyla günümüzde değer öğrenimi noktasında en çok kullanılan yöntemlerden birisi olarak dikkati çekmektedir (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012).

2.1.7.Değerlerde Adil Topluluk Okulları Yöntemi

Bu yaklaşım da Kohlberg tarafından geliştirilen değer öğretimi yaklaşımıdır. İlerlemeci eğitim felsefesinden, demokrasi ve eşitlik ilkeleri ile şekillenmiştir.

Yaklaşımın amacı demokrasinin temel ilkelerini çocuklara öğretmek ve eşit sorumluluklar yükleyerek toplumsal etkileşimi arttırmaktır. Temel değerlerin incelenmesini, akıl yürütmeyi ve mantıksal düşünceyi öğretmek bireylere istenilen değerlerin kazandırılması ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktır (Meydan, 2014).

2.1.8.Davranış Değişirme Yöntemi

Skinner tarafında geliştirilen ve edimsel koşullanma ilkelerini temele alarak değer öğretimi yapılır. Hedef davranışa ve değere yakın davranışlar ödüllendirilerek, istenilen davranışı ortaya çıkarmak ve kalıcılığını sağlamak bu yaklaşımın temel amacıdır (Coşkun, 2022).

2.2.Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları

Çocukların edebi ürünlere olan ilgileri, gelişimsel dönemlerinin özelliklerinden biri olan duyguları yoğun ve uçlarda yaşamaktır. Edebiyat alanının da odak noktası olan duygular, çocukları ve kitapları yan yana getirmiştir (Coşkun, 2022). Çocuk edebiyatını ve çocuk kitaplarını anlamak için öncelikle çocuk kavramını tanımlamak ve anlamak gereklidir. Türk Dil Kurumu çocuğu, “bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet” şeklinde tanımlamıştır (URL 1). Karadoğan (2019) ise çocuğu, “henüz bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden erginliğe ve olgunluğa ulaşmamış birey” olarak tanımlamıştır. Çocukların karmaşık zihin yapısı ve duyguları olduğundan bu tanımlamaların hepsi her zaman biraz eksik kalmıştır. Hatta bu alanla ilgili alışmalar yapan uzmanların çocuk edebiyatı türünün karmaşık ve zor olduğunu sık sık dile getirmekte geri durmamışlardır.

Batıda 18.yy’da başladığı savunulan çocuk edebiyatı, bizim toplumumuza 19. yüzyılda Tanzimatla birlikte girmiş bir edebiyat alanıdır. Tanzimat Dönemiyle birlikte batılılaşma çabalarının başlaması ve batıda da bu dönemlerde gerçekleşen gerek sanayi devrimi gerek bilimsel gelişmeler ile eğitim alanına önem verilmesi, değişen ve gelişen toplumlarına yeni ve okumayı seven bir nesil yetiştirmek istemeleri, çocuk edebiyatının batıdaki gelişimini hızlandırmıştır (Neydim, 2010).

Çocuk edebiyatı, sanatsal nitelikli sözlü ve yazılı ürünlere dayalı olarak yürütülmektedir. Ürünler yaratıcı çalışmalar sonucunda oluşturularak çocuklara sunulmaktadır. Bu ürünler, çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine göre değişiklikler göstermektedir. Ankara Yenimahalle Demetevler İlköğretim Okulunda öğrencilere “ En çok sevdiğiniz edebiyat türü hangisidir?” Sorusuna öğrencilerin yanıtları şu şekilde

olmuştur: Ankete yanıt veren 1.252 öğrenciden % 22'si en çok romanı, % 18'i şiiri, % 18'i efsaneyi, % 10'u öyküyü, % 7'si gezi ve bilim-sanatı, % 6'sı masalı, % 5'i tekerlemeyi, % 42'isi anıyı ve % 3'ü de destanı sevdiğini ifade etmişlerdir. Masal, destan ve tekerlemenin bu yaş gruplarında en az sevilen türler olduğu; bu türlerin daha çok ilköğretim 1. 2. ve 3. sınıflar tarafından sevilen türler olduğu söylenebilir. Çünkü yaş büyüdükçe, ilgi alanlarının roman, öykü ve şiire doğru yöneldikleri görülmektedir. Çocuk Edebiyatı Türleri olarak Masal, Masalımsı Eserler: Fabllar, Destanlar, Efsaneler, Hikâyeler, Romanlar, Şiir, Doğa ve Fen Olaylarını Anlatan Eserler sayılabilir (Erdi, 2008).

Çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden birisi de çocuklara neleri yapıp neleri de yapmayacaklarını söylememesidir. Bu konuda çocuğun düşünmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bu da çocuklarda eleştirel ve yansıtıcı düşünme gibi üst düzey bilişsel becerilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Çocuk kitapları, bireye kesin kurallar çizmek yerine, onlara neden-sonuç bağı kurabilecekleri yaşantıları anlamlandırabilmeyi sunar. Edis (2022) tarafından yapılan bir araştırmada, çocuk kitaplarında yer alan temel yaşam becerileri ve karakter özelliklerinden “problem çözme, yaratıcı düşünme, öz farkındalık, kişilerarası ilişkiler, empati, karar verme, stresle başa çıkma, duygularla başa çıkma, iletişim ve eleştirel düşünme” becerileri incelenmiştir. Araştırmada 3-10 yaş arasında hikâyeci türde yazılan 100 çocuk kitabı kullanılmıştır. Sonuç olarak kitaplarda en çok “kişilerarası ilişkiler, iletişim, karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme” yaşam becerilerinin yer aldığı görülmüştür.

2.3.Afet Ilgaz

Bu bölümde Cumhuriyet Dönemi önemli çocuk kitabı yazarlarında Afet Ilgaz'ın yaşamı ve eserlerine değinilmiştir.

2.3.1.Hayati

Çanakkale'nin Ezine ilçesinde 2 Ocak 1937'de dünyaya gelmiştir. Babası Bulgaristan göçmeni olan Zekeriya Muhteremoğlu ve annesi Ayşe Muhteremoğlu'dur. Tam ismi Afet Muhteremoğlu Ilgaz'dır. Ilgaz soy ismini Rifat Ilgaz ile evlendikten sonra almıştır. Çocukluğu ve gençliği eserlerinde her zaman vurgulamış olduğu İstanbul Kocamustafapaşa'da geçen Ilgaz, bu durumu bir açıklamasında, “*Ben çocukluğumdan beri bu havayı soludum. Muhafazakâr insanlardan oluşan bir ailede büyüdüm. Yazılarıma yaşadıklarım aksetti. Semtin bende uyandırdığı intibalar ve ruhumda*

oluşturduğu düğümlerin çözülmesi gerekiyordu. Başörtülüler'de böyle bir girişim vardır." şeklinde ifade etmiştir.

İlkokul 1. ve 2. sınıfı Iğdır'da okuduktan sonra polis olan babasının tayini nedeniyle 3. sınıfı Ankara'da tamamlar (Şani, 2021). Daha sonra ailesinin İstanbul'a yerleşmesiyle ortaokulu Çapa Uygulama Okulunda, liseyi de Çapa Öğretmen Okulu ve Çapa Eğitim Enstitüsü'nde okur. Lise bittikten sonra Pınarhisar'da bir müddet öğretmenlik yapmıştır. Felsefe ve klasik diller eğitimi alır. 1958 yılında ilk evliliğini gerçekleştirir. On yıl sürecek olan bu evlilikten iki erkek çocuğu olur. Sonra İtalya'da dil eğitimi alır. Tekrar yurda döndüğünde İzmit'e yerleşir. 1969 yılında kendisi gibi yazar olan Rıfat Ilgaz ile evlenir. Bu evlilikten Fatma Defne Ilgaz adında bir kız çocuğu dünyaya getirir. Çeşitli yerlerde yapmış olduğu öğretmenlik görevinden affını isteyerek kızkılık soy ismi olan Muhteremoğlu adında bir kitabevi açar. Daha sonra bir de anaokulu açar. Eşi Rıfat Ilgaz ile birlikte 1969'da Sınıf Yayınlarını kurar. 1972'de tekrar öğretmenlik görevine dönüş yapan Afet Ilgaz, 1974'te eşinde ayrılır ve aynı yıl Özel Kültür Koleji'nde çalışmaya başlar (Kol, 2019). Ilgaz, 16 Ocak 2015 tarihinde İstanbul'da vefat eder ve Yedikule Mezarlığı'na defnedilir.

2.3.2.Sanat Anlayışı

Afet Ilgaz sanat hayatına çok erken yaşlarda atılmıştır. Henüz 18'ine girmeden Falih Rıfki Atay'ın Dünya Gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin önemli kadın yazarlarından olan Ilgaz, okumayı sevmeyi ve okuma alışkanlığını Çapa Öğretmen Okulunda, Dostoyevski, Goethe, Puşkin, Zola ve Gogol gibi yazarları okumakla kazandığını belirtmiştir. Kendisinin Rus kökenli yazarlara olan ilgisini her fırsatta dile getirmiştir (Turatova, 2019).

Yazar, eserlerinde kahramanları canlandırırken, onların ait olduğu kültüre uygun konuşurmayı seven ve böyle yazmaya dikkat eden biridir. Yazar, eserlerinin kahramanlarını genellikle Anadolu'dan saf ve temiz olarak nitelendirdiğimiz insanlarından seçmiştir. Köylü insanları anladıklarını ve onlarla empati kurmaya çalıştıklarını ifade eden aydınların gülünç insanlar olduğunu söylemiştir. Hatta onları tiyatrolaştırarak eserlerinde onlara yer vermiştir. Bu da onun köy ve kent ayrımına karşı olduğunu ve alçak gönüllülüğünü ortaya koymuştur. Eserlerinde edebi kaygıyı her zaman ön planda tutmuş ve kendi inandığı ideolojileri insanlara benimsetmeye çalışmamıştır. Muhafazakâr bir aileden geldiğini belirten yazarın eserlerinde bunu görmek mümkündür.

Ama bu muhafazakârlığını okuyuculara dikte edecek şekilde kullanmamıştır (Doğan, 2019). Ar (2011)'in yaptığı çalışmada, Afet Ilgaz ile yaptığı söyleşide onun kendi sanat anlayışını şöyle anlattığını ifade etmiştir:

“19. yüzyıl gerçeklerini tanıdım. Çok çok fazlasıyla etkilendim. Belki de on, on beş kez okumuşluğum vardır. Tolstoy’dan çok etkilendim. Onda bir ruh vardır. Hayatı, gerçeği tam aksettirebilmek için bütün edebiyat malzemelerini kullanır. Ayrıca ironiyi kullanır. Belki de bendeki ironi ondan kalmadır. Alaycı bir üslubu vardır. Bendeki bu ironi de ondan kalmadır belki de. Alaycı bir üslup vardır bende de. Ama hep kahramanlarımın yanındayım. Hep mutlaka iyi bir yan bulurum. Kahramanlarıma kıyamam. Eleştirirken bile onların yanında olmak isterim. Bu insana verdiğim değerdir. İnsanın kolayca harcanmasına tahammülüm yoktur. Tolstoy’da da bu vardır. En kötü adamı bile anlamaya çalışır. Mesela Tolstoy, Savaş ve Barış’ta Moskova yanarken, Moskova valisi kaçır. Onu bile anlamaya çalışır. Bu hayata verilen değerdir. Bu tabiatıma çok uygundu. Tolstoy’un çok etkisinde kaldım. Sonra Netoçka Nezvanova romanı çok etkilendiğim romanlardan.”

2.3.3.Eserleri

1954’te Dünya Gazetesi’nde yazı hayatına, 1955’te İstanbul Dergisi’nde sanat hayatına adım atar. Bunu yine aynı yıl Yücel Dergisi’nde yayımlanan ikinci hikâyesi izler. 1968’de yayımlanan *Toprak* isimli kitabı ilavelerle 1972’de *Toprak İnsanları* olarak yayınlanır. En şanslı kitaplarından birisi olarak gördüğü bu eseri radyo için yaptığı bir arkası yarın programıyken televizyon dizisine çevrilir. Bu başarılarının yanında yazar yayın hayatında zorluklarla da karşılaşmıştır. 1969 yılında hazır hale gelen *Halk Hikâyelerini* bastırarak yer bulamamıştır. Yayıncı bulma sorununu o yıllarda eşi Rıfat Ilgaz da yaşayınca birlikte 1971’de Sınıf Yayınevi’ni kurar. *Halk Hikâyelerini* 1972’de yayımlar. 1974’te yayımlanan ve çocuklar için yazılan *Annem Annem*, televizyon dizisi olur; 1974’te ayrıca *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail* yayımlanır. Daha sonra yayınlanan *Çocuklar da Savaştı* ve *Filiz Büyüyor* isimli eserleri de TRT radyolarında yayınlanır. İkinci romanı *Aşamaları* bastırana kadar (1977); beş hikâye kitabı, iki çocuk romanı ve bir de İtalyancadan çevirdiği hikâyeleri yayımlayan yazar 2000’de yayınladığı *Kazdağı Öykülerine* kadar bir daha hikâye yazmaz ve önceliğini 1970’li yıllardan sonra roman yazımına verir. 1979’da iki çocuk romanı olan *Değişen Sevgiler* ve *Çocuklar da Savaştı*’yı yazar. 1992’de *Filiz Büyüyor* ve *Karadaylak*’ı yazan Afet Ilgaz’ın gazetelerdeki yazılarından derlenmiş *İbnü’l Vakt* (2000), *Statükocu*

Dana (2004) adlı kitapları ve *Ateş Denizinde Yol Alan Gemi* (2001) ile *İkinci Güneşi* (2003) adında denemeleri vardır. 2000'de *Ermiş* isiminde nehir romanlardan bağımsız bir roman yazmış. 2010'da *Sorgu ve Derviş* romanıyla hem nehir romanına devam etmiş, hem de uzun süre sadece köşe yazılarıyla devam ettiği yazı hayatına geri dönmüştür (Turatova, 2019).

2.4.İlgili Çalışmalar

Kaymakçı (2022), “Afet Ilgaz’ın Roman ve Hikâyelerinde Kadın” adlı yüksek lisans tezinde, yazarın ilk kitabının yayınlanmasından son eserine kadar olan yazın hayatında kadın karakterini eserlerinde nasıl tasvir ettiğini, kadın sorunları üzerinden toplumu nasıl eleştirdiğini ve 1990 yılından sonra eserlerinde kadın yerine erkekleri nasıl ve neden konu aldığını açıklamaya çalışmıştır. Ulaştığı sonuçlar incelendiğinde; Afet Ilgaz’ın feminist ve sosyalist görüşü benimsediği yıllarda eserlerindeki kadın karakterlerinin dine ve geleneklere karşı eleştirel bir tutum sergilediğini, bu gibi inanışları artık çağdışı kabul ettikleri görülmüştür. Yazarın dünya görüşünün muhafazakâr tarzda olduğu dönemde eserlerindeki kadın kahramanların da dünya görüşü bu yöne evrilmiştir. Ilgaz’ın 1990 sonrasında eserlerinin başkahramanı artık kadınlar değil Ahmet tiplmesiyle bir erkek olduğu gözlemlenmiştir. Ilgaz’ın dünya görüşü çerçevesinde şekillenen karakter olan Ahmet, hayatını insan fitratına uygun yaşamaya çalışan sıradan birisidir.

Yazbahar (2011), tarafından yapılan çalışmada, Afet Ilgaz’ın roman türünde verdiği 11 eseri biyografik yöntem ve roman çözümleme yöntemi ile derinlemesine incelenmiştir. Sonuç olarak yazarın romanlarında bireyi merkeze aldığını ve bireysel sorunları özellikle konu edindiği kanısına varılmıştır. Yazarın önce sosyalist bir görüş benimsediğini daha sonra İslamcı bir anlayışa geçtiğini ve bu geçişte eserlerinin de bu yönde evrildiğini söylemiştir. İçinde yaşadığı dönemde gerçekleşen siyasi ve toplumsal olayların örneğin; 27 Mayıs (1960) Darbesi, 12 Mart (1971) Muhtırası, 12 Eylül (1980) Darbesi, 24 Ocak (1980) kararları, 28 Şubat (1997) süreci gibi olayların yazarı sanatsal ve sosyal olarak etkilediğini vurgulamıştır. Romanlarında kadın ve kadın sorunlarına her fırsatta değindiğini ve bunlarla ilgili sosyal çözümler yaptığını tespit etmiştir. Romanlarında kendi görüşlerinden farklı, değişik dünya görüşlerindeki kişilere yer vererek demokratik bir ortam oluşturmaya çalıştığını aktarmıştır.

Ar (2011) çalışmasında, Afet Ilgaz'ın hikâyeciliğini inceleyerek buradan yazarın Türk Edebiyatı içerisindeki yerini bulmaya çalışmıştır. Çalışmasında ulaştığı sonuçlar şöyledir: Afet Ilgaz'ın hikâyelerinde, romanlarında olduğu gibi bireyi merkeze aldığını ve bireylerin hem kendi içindeki hem de toplumdaki çatışmalarını konu edindiğini tespit etmiştir. Yazarın yaşamının belirli dönemlerinde değişen dünya görüşünün hikâyelerindeki gerçeklik algısını değiştirmede sonucuna ulaşmıştır. Yazarın dil ve üslup konusunda Peyami Safa, Samiha Ayverdi, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan büyük ölçüde etkilendiğini belirtmiştir. Hikâyelerindeki kahramanların genellikle sorun ve sıkıntılarla baş edebilen güçlü karakterler olduğunu gözlemlemiştir.

Özbirge (2023) yazdığı yüksek lisans tezinde, Peyami Safa'nın çocuk kitaplarını MEB'in belirlediği on kök değer açısından incelemiş, araştırmasında nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemini kullanmıştır. Araştırma sonucunda en fazla yardımseverlik değerine, en az ise vatanseverlik değerine rastlandığını açıklamıştır. Aynı zamanda araştırmasının çarpıcı sonuçlarından biri de Peyami Safa'nın çocuk kitaplarının değer eğitimi açısından uygun olduğu ve değer kazandırmada faydalı olacağını söylemiştir. Bu çalışma, tarafımızdan yapılan çalışmanın içeriğine benzer sonuçlara ulaşmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırmanın veri kaynakları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemine tarihsel süreç içerisinde, gerçek hayat içerisindeki olguları açıklama uğraşından dolayı, “doğal araştırma” denir. Bir probleme veya soruna ilişkin araştırmayı yapan kişinin subjektif görüşlerini barındırması sebebiyle ‘yorumlayıcı araştırma’ ve bir konu üzerine en ince ayrıntısına kadar inmeyi gerektiren, belirli bir sosyal ortam içinde incelemesinden ötürü ‘alan araştırması’ gibi çeşitli isimler verilmiştir. Nitel araştırmalarda bir problemi çözüme kavuşturmak için gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemin araştırma problemi ile uyumunun araştırma sonucunu güvenilir kılması bilimsel araştırma yöntemleri için bir temel kuraldır (Baltacı, 2019). Bu çalışmada da araştırma problemi ile uyumlu olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği için gerekli uzman görüşleri alınmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Çalışmanın belirli bir süre ile kısıtlı olması belirlenen konu ile ilgili kaynakların tümünün taranmasına ve incelenmesine müsaade etmeyebilir. Bu durumda araştırmacılar, inceledikleri konunun sınırlarını kendileri belirleyebilir. Bu çalışmaya konu olan Afet Ilgaz’ın çocuk kitaplarının hepsinin incelenmesi mümkün olmadığı için birkaç tanesi incelenmiştir. Araştırmanın evreni; Afet Ilgaz’ın çocuk kitapları, araştırmanın örnekleme; yazarın “Değişen Sevgiler”, “Annem Annem”, “Çocuklar da Savaştı” ve “Karadaylak” isimli eserleri olarak belirlenmiştir.

3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplanırken bilimsel araştırmalarda belirtilen etik kurallarına riayet edilerek, bilimsel bir araştırma yapılmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesi araştırmanın konusu ile ilgili bilgileri barındıran yazılı belgelere ulaşılması ve bunların incelenmesi ve analizinin yapılmasıyla gerçekleşir. Gözlem ve görüşme yöntemlerine

göre daha ekonomik olan bir yöntemdir. Bu çalışmada ana problemle ilgili yazılı belgelere ve birincil kaynak olan Afet Ilgaz'ın "Değişen Sevgiler", "Annem Annem", "Çocuklar da Savaştı" ve "Karadaylak" adlı çocuk kitaplarına ulaşılarak gerekli incelemeler ve notlar elde edilmiştir. Bu yöntemde amaçlı ve kontrollü örnekleme teknikleri yoğun kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme tekniği, hedefine yani araştırmanın probleminin çözümüne odaklanarak bilgileri olabildiğince farklı kaynaklardan elde ederek araştırmayı zenginleştirmek için kullanılır (Karataş, 2015). Bu çalışmanın yapılmasında da amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak Afet Ilgaz'ın çocuk kitaplarından "Değişen Sevgiler", "Annem Annem", "Çocuklar da Savaştı" ve "Karadaylak" isimli kitaplarına odaklanılmış ve derinlemesine incelemesi yapılmıştır.

MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (2023) yer alan 18 değer Afet Ilgaz'ın "Değişen Sevgiler", "Annem Annem", "Çocuklar da Savaştı" ve "Karadaylak" isimli eserlerinin kaç tanesinde yer aldığı ve hangi sayfalarda geçtiği incelenmiştir. Bu araştırmaya konu olan kitaplar, derinlemesine analiz edilmiş ve kitapların içeriğinde yer alan değerler tespit edilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini artırmak adına değerlerin kitaplarda geçtiği yerler doğrudan alıntılanarak çalışmada belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın daha iyi anlaşılması için öncelikle bütünü görmek daha sonra da parçalara anlam verebilmek adına aşağıda verilen Tablo 2’de çalışmaya konu olan dört çocuk kitabında bulunan değerlerin tümü verilmiştir.

Tablo 2

Afet İlgaz’ın Dört Çocuk Kitabında Bulunan Değerler

Değerler	Annem	Karadaylak	Çocuklar	Değişen	Bulunan
	Annem		da Savaştı	Sevgiler	Değer (f)
Adalet	0	0	0	1	1
Aile Birliğine	1	1	0	4	6
Önem Verme					
Bağımsızlık	0	0	1	0	1
Barış	5	0	0	3	8
Bilimsellik	0	0	0	2	2
Çalışkanlık	9	2	1	7	19
Dayanışma	1	2	0	4	7
Duyarlılık	1	0	0	5	6
Dürüstlük	0	1	2	3	6
Estetik	0	0	1	2	3
Eşitlik	2	0	0	0	2
Özgürlük	0	0	1	0	1
Saygı	4	1	5	6	16
Sevgi	50	20	15	23	108
Sorumluluk	1	0	4	6	11
Tasarruf	0	0	0	1	1
Vatanseverlik	0	0	2	1	3
Yardımselik	5	0	1	5	11
Kullanılan	79	27	33	73	212
Değer Sayısı					

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (2023) yer alan değerlerin, çalışmaya konu olan çocuk kitaplarında ne derece bulunduğu sayılaştırılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda hazırlanan bu tabloda bulunan toplam değer 212 olarak hesaplanmıştır. En fazla değer 79 ile *Annem Annem* kitabında, en az değer ise 27 ile *Karadaylak* kitabında geçtiği görülmektedir. Sevgi değeri 108 olarak bulunmuştur. Bu tablo yazarın sevgi değerini diğer tüm değerlerin toplamından daha fazla kullandığının göstergesidir. Araştırmaya konu olan dört kitapta da en fazla bulunan değer sevgidir. Kitaplarda en az kullanılan değerler 1 ile Adalet, Bağımsızlık, Özgürlük ve Tasarruftur. Bu tablodan hareketle araştırma bulguları kitap ölçeğinde aşağıda detaylandırılmıştır.

4.1. Değişen Sevgiler Kitabına Ait Bulgular

Kitabın kahramanı Halit çok çalışkan ve başarılı bir öğrencidir. Ailesinden ayrı bir şehirde, Ankara'da teyzesinin yanında ortaokula giden bir çocuktur. Kitap, Halit'in okul tatile girince İstanbul'a ailesinin yanına gitmesiyle başlayan bir serüveni anlatır. Ailesinin İstanbul'daki evinden kırsala taşınmasıyla beraber Halit ve kardeşi Ufuk'un macerası daha da derinleşmiş ve keyifli bir hal almıştır. Halit ve Ufuk'un babası onlar küçükken ölmüş, annesi de kitapta geçen Remzi Baba karakteriyle evlenmiştir. Annesi ve Remzi Baba öğretmendirler. Görev yaptıkları yerde kaliteli okullar olmadığı için ilkokuldan sonra Halit'i Ankara'ya Neriman teyzesi ve Sadık eniştesinin yanına göndermek durumunda kalmışlar. Daha sonra İstanbul'a taşınınca Halit'i de yanlarına aldırılmışlardır. Yeni taşındıkları Vaniköy'de İhsan'la arkadaş olduktan sonra İhsan, Halit'e evlerinin yakınlarında bir Perili Köşk olduğunu söyler. Daha sonra Halit ve İhsan bu köşkün sırlarını çözmeye çalışırlar. Kitabın sonlarında Halit ve arkadaşlarının da yardımıyla aslında oranın Perili Köşk olmadığı içeride kumar oynayanların polis baskınıyla ortaya çıkması ve içlerinden birinin Halit'in eniştesi olması onu epey şaşırtır.

Yukarıda *Değişen Sevgiler* kitabına ait bir özet geçilerek bazı karakterler ve olay örgüsü özetlenmeye çalışılmıştır. Bu özet, bundan sonraki bölümde kitaptan doğrudan alınan alıntılarının daha iyi anlaşılması ve yorumlanabilmesi için yapılmıştır.

Değişen Sevgiler kitabında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerlerin bulunduğu sayfalar ve değerlerin geçme sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3

Değişen Sevgiler Kitabında Bulunan Değerler

Değerler	Kitap Sayfa Numaraları	Frekans
Adalet	13	1
Aile Birliğine Önem Verme	10, 10, 84, 87	4
Bağımsızlık	-	-
Bariş	68, 102, 124	3
Bilimsellik	105, 111	2
Çalışkanlık	17, 19, 43, 68, 81, 133, 148	7
Dayanışma	39, 87, 88, 139	4
Duyarlılık	137, 138, 140, 141, 144	5
Dürüstlük	43, 105, 148	3
Estetik	36, 131	2
Eşitlik	-	-
Özgürlük	-	-
Saygı	99, 102, 104, 104, 108, 145	6
Sevgi	9, 11, 44, 47, 53, 56, 61, 77, 80, 82, 84, 89, 97, 101, 103, 104, 105, 128, 129, 140, 142, 143, 147, 148	23
Sorumluluk	35, 43, 100, 135, 139, 144	6
Tasarruf	96	1
Vatanseverlik	140	1
Yardımseverlik	38, 39, 45, 122, 125	5
Toplam		73

Yukarıdaki tablo incelendiğinde öncelikle Sevgi değerinin, diğer değerlere nazaran büyük bir oranda kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada araştırmaya konu olan dört kitapta benzerlik göstermektedir. Bağımsızlık, Eşitlik ve Özgürlük değerlerine

kitapta rastlanmamıştır. Tablo incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değerden 15 tanesinin kullanıldığı görülmektedir.

4.1.1.Değişen Sevgiler Kitabında Adalet Değerinin Geçtiği Paragraf

- “- *Bir rüzgâr çıksın da bak! dedi Annem. Bütün dumanlar evin içine doluyor. Soluk alamaz duruma geliyoruz. Gürültüyü de duyuyorsun, değil mi?*
- *Evet dedim, ne sesleri bunlar?*
 - *Motor sesinden tut da hızar sesine kadar her şey tamam!*
 - *Ne yapıyorlar bu fabrikalarda?*
 - *Bizim bitişiğimizdeki, çocuk arabası yapıyor. Onun yanındaki de naylon çorap yapıyormuş.*
 - *Bizde onlardan bebeğe araba isteriz dedim.*
 - *Biz onlardan hiçbir şey istemeyiz! Dedi Annem. Biz onlardan hakkımız olan rahatı, sessizliği, temiz havayı bile isteyemiyoruz.*
 - *Neden isteyemiyoruz?*
 - *Böyle evlerin bitişiğinde fabrika olur mu Halit? Sen hiç gördün mü”*
(İlgaz, 1976: 13).

Kitapta adalet değerinin geçtiği bu paragrafta, Halit'in annesi evlerinin hemen yakınlarında kurulan sanayi tesislerinin çevreye verdiği rahatsızlıklardan bahsediyor. Bu rahatsızlıklar karşısında Halit'in annesi biz onlardan hakkımız olan huzuru bile isteyemiyoruz, demesi ortada adaletsiz bir durumun olduğunu gösteriyor. Hak gibi kavramların geçtiği bu paragrafta adalet değerine doğrudan vurgu yapıldığını gösteriyor.

4.1.2.Değişen Sevgiler Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraflar

“*Evimiz terminale yakınmış. Hemencecik geliverdik. Yoksa bana mı öyle geldi. Bu güzel yolda, bu geniş, rahat taksinin içinde, sevdiğim insanlarla bir arada yaptığım bu yolculuk dün gecedan beri tek başıma yaptığım yorucu otobüs yolculuğunun yanında bir düş gibi güzel ve kısaydı. Hiçbir yorgunluğum kalmamıştı sanki”* (İlgaz, 1976: 10).

“*Başarılı olmak için neler gerekiyor, diye düşündüm. Bir kere çok çalışmalı, sonra iyi bir insan olmalı, dürüst ve namuslu olmalı, sonra çevresindekileri sevmeli, annesini, babasını, kardeşini, teyzesini, eniştesini bile...”* (İlgaz, 1976: 10).

“Sıkılıyorum artık burda. Sıcaklar sürdükçe deniz özlemi önüne geçilmez bir durum aldı. Bir de denize girebilsem... Oldukça mutlu sayacağım kendimi. Niye hiçbir zaman tam mutlu olamıyorum. Oysa o kadar uyumlu bir ailemiz var ki... Bize nasıl özeniyorlar, her hareketin üzerine nasıl ince ince durup tartışıyorlar” (Ilgaz, 1976: 84).

“Büyükbabam subaymış. Ama başında annesi, babası, 4 kız ve bir erkek kardeşi varmış. Bunlara büyükbabam bakmış, kardeşlerini okutmuş, evlendirmiş. Anneannem de çok iyi bir kadıymış. Dikiş dikerek yardım etmiş hep kocasına. O yüzden çok yoksulluklar çekmişler.” (Ilgaz, 1976: 87).

Yukarıda aile birliğine önem verme değerinin kitapta geçtiği paragraflar verilmiştir. Bütün aile ile birlikteyken ne kadar mutlu olunduğundan, zamanın ne kadar çabuk ve keyifli geçtiğinden bahsedilmiş. Başarılı olmak için de ailenin öneminden bütün aile fertlerinin sevilmesinden söz edilmiştir. Bütün bunlar aile birliğine önem verme değeri ile doğrudan ilgilidir.

4.1.3. Değişen Sevgiler Kitabında Barış Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Annemle Faruk Enişte epeydir dargındılar, konuşmuyorlardı. Yalnız, çocukları olmadığı için bizi çok severlerdi eniştemler. Kardeşim Ufuk onlara gittiğine göre demek ki dargın değillerdi artık... Yavaşça anneme sokuldum:

-Eniştemle barıştın mı Anne? Dedim.

-Eh Şöyle böyle! Dedi Annem. – Perihan Teyzenle görüşüyoruz ama, Faruk Enişteyle pek o kadar değil” (Ilgaz, 1976: 9).

“Eniştem teyzemi dövmüş. Teyzem, görünmesiyle tartıştı diye. Hem de çok dövmüş, hastanelik etmiş. Yüzü gözü çürük içindeymiş de yeni iyileşmiş. Şimdi pişman olmuş, teyzemle barışmak istiyormuş ama Teyzem barışmıyormuş. Boşanmaya kalkmış eniştemden.” (Ilgaz, 1976: 68).

“Teyzemden bir mektup geldi. İyi haberlerle dolu bir mektup. Faruk Eniştem, Emniyet Sandıklarından alınan ve annemin borcu olan parayı ödemiş. Evde böylece satılıktan kurtulmuş. Teyzem bu olaya hem sevinmiş, hem de şaşırılmış. Bu günlerde çok parasız olduğunu söylediği eniştemin birden böyle toplu bir parayı nerden bulduğunu anlayamadığını yazıyor. Ama çevreye o kadar borcu var ki, kim ona borç verdi, bilmem, diyor Teyzem. Üstelik hala barışmamışlar ama eniştem teyzemle barışmayı çok istiyor ve

durmadan ara adam koyarak onun gönlünü yapmaya çalışıyormuş. Anneme de çok kızdırmış, onları barıştırmadığı için” (İlgaz, 1976: 102).

“ – Ben de dedim ki, diyor Teyzem: Sen kır, dök, düşüncesizce davran, ondan sonra da çevrendekileri suçla seni barıştırmıyorlar, diye. Hadi bakayım uğraş, barışabilecek misin benimle...” (İlgaz, 1976: 103)

“Teyzem geldi bugün bize. Çok üzgündü. Hep ağlıyordu. Eniştemin kumarda yakalanışını bir türlü bağışlamıyordu.

-Ben onu ufak tefek kumar oynar sanıyordum. Kahveye gidip iskambil oynuyor lokumuna, gazozuna diyordum. O işi nasıl da büyütmüş, görüyor musunuz? Diyordu.

-Tevekkeli adama para dayanmıyordu... Borç borç borç... Borçtan kurtulamadık gitti. Bir kazanırsa onbeş kaybediyormuş. Nerden bileyim onun böyle haltlar ettiğini a kardeşim... Diye anneme sitem de ediyordu.

-Her yaz çocukları olsun yollarınız. Bu yaz onlar da gelmediler. Çocuklar olunca biraz oyalanıyordum. Bu yıl, temelli deli olacağım sanıyorum...

-Ablacım sende çok başıboş bıraktın eniştemi... Diye annem ablasına çıkıştı. İnat ettin, barışmadın.” (İlgaz, 1976: 124).

Kitapta barış değeri yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere kişiler arası ilişkilerde olan barışmak anlamında kullanılmıştır.

4.1.4.Değişen Sevgiler Kitabında Bilimsellik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Oyun hakkında biraz daha konuştular. Başoyuncu, yönetmen, hem de tiyatrunun sahibi olan oyuncu, oyundaki bir sahneyi çıkarmış, sahnede canlandırılması olanaksızdır diye. Remzi Baba buna üzülmüştü. Aktörlerle bunu konuştular. Hem de minutaj tutmuyormuş. Sonradan Remzi babaya sorarak minutajın, oyunun süresi olduğunu öğrendim. Yani bizim oyun çok uzunmuş.” (İlgaz, 1976: 105).

“Heyecanlı bir James Bond filmi vardı. Güzelce seyrettik, adam akıllı heyecanlandık. Adam amma kuvvetli! Vuruyor, kırıyor, öldürüyor, kendini hiçbir şey olmuyor. İnsan böyle olmalı diyorum hep içimden ama tabii bu gerçeğe aykırı.” (İlgaz, 1976: 111).

Karakter birinci paragrafta merak ve soru sorma ile bilmediği bir kavramı öğrenmiş, ikinci paragrafta ise bir filmde geçen sahnelerin gerçekte örtüşmediğinin farkına varmıştır. Bu iki durum karakterin sorgulayıcı tavrını ve muhakeme gücünü kullandığını gösterir.

4.1.5.Değişen Sevgiler Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Hem öğretmenlik yapar, hem ev işlerini görür, hem de bize bakardı.” (Ilgaz, 1976: 17).

“O kadar çok çalışıyordum ki sadık eniştemin buna artık canın sıkılmaya başlamıştı.” (Ilgaz, 1976: 19).

“Çalışkanlığı ve tutumluluğuyla, epeyce bir birikmiş paranın ve mücevherin sahibidir.” (Ilgaz, 1976: 43).

“İhsan kursuna gidiyor, ders çalışıyor. Öbür çocuklar geç saatlere kadar uyuyor.” (Ilgaz, 1976: 68).

“Çok çok işimiz olsun da, iş yapmaya yetişemeyelim.” (Ilgaz, 1976: 81).

“Başarılı biri olmak için neler gerekiyor, diye düşündüm. Bir kere çok çalışmalı...” (Ilgaz, 1976: 133)

“Çalışkan insanları ve çalışmayı çok sever.” (Ilgaz, 1976: 148).

Kitapta çalışkanlık değeri çok çalışmak ve aynı anda birden fazla iş ile uğraşmak adı altında kullanılmıştır. Yazar diğerlerinden daha fazla çalışmayı ya da onlardan farklı işlerle uğraşmayı çalışkanlık değeriyle birleştirmiştir. Aynı zamanda kitaptaki karakterler de daha fazla çalışmaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir.

4.1.6.Değişen Sevgiler Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Komşular bile kendilerine birer ödev seçmişler, onu yapıp bitirmeye çalışıyorlardı. Hep birlikte yorulup, hep birlikte dinlenecektik.” (Ilgaz, 1976: 39).

“Ananemde çok iyi bir kadınmış. Dikiş dikerek yardım etmiş hep kocasına. O yüzden çok yoksulluklar çekmişler. Teyzem anlatır hep...” (Ilgaz, 1976: 87)

“Evin içinde herkes çalışsaydı, aile daha iyi beslenir, daha iyi geçinir, daha iyi okur, yetiştirirdi belki.” (Ilgaz, 1976: 88).

“Söz veriyorum size... Dedi adam. Madem iş bu kadar tehlikeliymiş, bende sizinle beraberim.” (Ilgaz, 1976: 139).

Dayanışma değeri yukarıdaki içerikler incelendiğinde birçok şekilde ele alındığı görülecektir. Komşuların aileye desteği, zor süreçlerde çevrenin desteğini göstermektedir. Karısının kocasına çalışarak destek olması, eşler arasındaki dayanışmayı gösterir. Evin içinde herkesin çalışması aile bireyleri arasındaki dayanışmanın göstergesidir.

4.1.7.Değişen Sevgiler Kitabında Duyarlılık Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Çöp tenekeleri döken, çürümüş sebzeleri dökenlerin çocukları da giriyor bu sulara. Bu kokuları büyük bir rahatlıkla duyuyorlar. Bunların getireceği zararlardan, hastalıklardan, göze hoş görünmeyen pisliklerden rahatsız olmuyorlar.” (Ilgaz, 1976: 137).

“Hele çocuklar gidip lağımın aktığı taşlara yatıp güneşleniyorlar. Acıyorum onlara. Çok kaygılanıyorum, aynı ufuk hastalanacak diye duyduğum korkuyu onlar içinde duyuyorum.” (Ilgaz, 1976: 138).

“Artık kimseye, kıyıya çöplerini dökmelerine izin vermeyeceğiz.” (Ilgaz, 1976: 140).

“Bizim halkımız sağduyuludur. Bilmediği doğru şeyleri öğrenmeye de açıktır. Hazırdır. (Ilgaz, 1976: 141).

“Böyle zamanlarda annem hep yoksul çocukları düşünür. Karanlık evlerde, güneş yüzü görmeden, nem, besinsizlik, pislik içinde büyüyen çocukları...” (Ilgaz, 1976: 144)

Başkalarının çocuklarının hastalanmasından korkmak duyarlılığı onlara verilen değeri gösterir. Deniz kıyısına çöp dökmelerine izin vermemek çevresel duyarlılığın sonucudur. Sağduyulu olmak aynı zamanda duyarlı olmayı da gerektirir. Kötü olaylarla karşılaşınca yoksulları düşünmek onlar için endişelenmek de duyarlılıktır.

4.1.8.Değişen Sevgiler Kitabında Dürüstlük Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Çalışkan insanları ve çalışmayı çok sever. Her şey de olduğu gibi işinde de dürüst olması ve üstüne düşen ödevi yapması gerektiğini bize anlatırdı.” (Ilgaz, 1976: 43).

“Ne kadar mutluyum böyle açık, dürüst, aydınlık bir çevrede yaşadığım için.” (Ilgaz, 1976: 105).

“Başarılı olmak için neler gerekiyor, diye düşündüm. Bir kere çok çalışmalı, sonra iyi bir insan olmalı, dürüst ve namuslu olmalı, sonra çevresindekileri sevmeli, annesini, babasını, kardeşini, teyzesini, eniştesini bile...” (İlgaz, 1976: 148).

4.1.9.Değişen Sevgiler Kitabında Estetik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Ayağımızın altında, aşağılarda güzel Boğaziçi karpostallardaki fotoğraflar gibi duruyordu. Boğaz vapurları, karşı kıyıların kubbeleri, minareleri, kibrit kutuları gibi üst üste binmiş apartmanlarıyla seyrine doyum olmaz bir görünümdür bu...” (İlgaz: 1976: 36).

“İşte teyzemlerin evi. Yeşillikler içinde, önünde pırıl pırıl uzanan deniziyle resim kadar güzel, sevimli...” (İlgaz, 1976: 131).

Güzel, fotoğraf gibi, pırıl pırıl vb. kelimeler doğrudan estetikle ilgilidir. Aynı zamanda karşıdaki manzaranın betimlenmesi, göze hoş gelmesi ve buna bakmaktan zevk duyulması estetik alanına girer.

4.1.10.Değişen Sevgiler Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Kendisi insanlara karşı hiçbir kusur işlememeye çalışır. Çevresindekilerden de, özellikle emek verdiği insanlardan da aynı ölçülü davranışları bekler.” (İlgaz, 1976: 99).

“Anneler ne kadar da dayanıklı oluyor. Bunu anneme söylediğim zaman hiç üzerinde durmadı. Köylü, işçi, yoksul annelerden söz etti bana. Onların çocukları, kocaları, mutlulukları, yaşamları için nasıl hayatla, toplumla, toplumsal zorluklarla savaştıklarını anlattı. En saygıdeğer annelerin bu anneler olduğunu söyledi.” (İlgaz, 1976: 102).

“Özenle giyinmiş Remzi Baba, tıraş olmuş, çantasını hazırlamış. Okuluna ilk giden bir öğrenci gibi saygılı ve dikkatli. Remzi babanın her şeye saygılı bir hali vardır zaten. Hayata, insanlara, sanata, eşyalara bile. Titizlik derecesi bulur bu. Kitaplarımızı nasıl kullanacağımızı, nasıl bıçakla açacağımızı, sayfalarını, kıvrımamızı, kirletmememizi her zaman bize öğütlemiştir. Onun için eşyaların bile bir kişiliği vardır.” (İlgaz, 1976: 104).

“Dükkanın sahibi bizi görünce saygıyla ayağa kalktı ve elimizi sıktı.” (İlgaz, 1976: 108).

“Müdür bizi görünce o kadar işinin arasından koşup geldi, ellerimizi sıktı.”
(İlgaz, 1976: 145).

İnsanlara karşı hiçbir kusur işlememeye çalışmak ve değer verdiği insanlardan da bunu beklemek saygı değerinin üstü kapalı bir şekilde verildiğini gösterir. Özellikle paragrafta geçen “onun için eşyaların da bir kişiliği vardır” sözü eşyalara bile saygılı ve titiz davranmak gerektiğini açıklar. Çünkü ihtiyacımız olduğunda onlar bize yardım ediyor ve bazı ihtiyaçlarımızı karşılıyorlar.

4.1.11. Değişen Sevgiler Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Annemle Faruk Enişte epeydir dargındılar, konuşmuyorlardı. Yalnız, çocukları olmadığı için bizi çok severlerdi eniştemler. Kardeşim Ufuk onlara gittiğine göre demek ki dargın değillerdi artık.” (İlgaz, 1976: 9).

“Annem bana en sevdiğim yemekleri yapmış.” (İlgaz, 1976: 11).

“Çocuğunuza daha fazla şefkat ve sevgi gösterin. Oysa annem Ufuk’u da beni de çok sever.” (İlgaz, 1976: 44).

“Öyle seviyorum ki annemin bu sözlerini.” (İlgaz, 1976: 47).

“Annem Nermin teyzeyi çok sever.” (İlgaz, 1976: 53).

“Ahmet amca bir yayın evinde çalışıyor. Bizim kitapları ne kadar sevdiğimizi bilir.” (İlgaz, 1976: 56).

“Selahattin usta karısını, çocuklarını çok sever.” (İlgaz, 1976: 61).

“Hele sofrayı hazırlamayı çok severdi.” (İlgaz, 1976: 77).

“Öyle neşeli ki Nermin teyze... Bizimle çocuk gibi oynuyor. Ufuk’u çok seviyor.”
(İlgaz, 1976: 80).

“Annem bize pijamalarımızı giydirdi, her zamankinden daha çok öpüp severek bizi yatırdı, kendi de gidip yattı” (İlgaz, 1976: 82).

“Deniz kıyısındaki ev burnunda tütüyor ama tek başıma oraya gitmek istemiyorum. Annemlerde ayrılammam. Onları çok seviyorum.” (İlgaz, 1976: 84).

“Yerdeki otların arasında küçük, kırmızı, mavi, sarı kır çiçekleri vardı. Şunlardan anneme toplasam diye düşündüm bir ara. Annem çiçekleri çok sever.” (İlgaz, 1976: 89).

“Annem masal kitabı okumaktan hem sıkılırdı hem de buna zamanı yoktu. Ben de kendi kendime okumayı daha çok severdim.” (İlgaz, 1976: 97).

“Annen birkaç kez suyu oturarak kendisini ıslattı. Sonra açığımızdan geçen boğaz vapurunun dalgasıyla da biraz ıslandı, serinledi. Denize girdiği için o kadar mutlu ki... Gülüp duruyor. Hepimize sevgi dolu, teşekkür edici bakışlarla bakarak gitti.” (İlgaz, 1976: 101).

“Annemin güçlü, direnmesini bilen bir kadın olarak başımızda, yanımızda olmasını istiyorsak, onun sevgisini degecek çocuklar olmamız gerekli. O bizi sevdiği sürece insanları, yaşamayı, işini sevecek ve gücü her zaman yerinde olacaktır.” (İlgaz, 1976: 103).

“Özenerek, seçerek aldığı tabakları, fincanları, bardakları onlar birer insanmış gibi sever.” (İlgaz, 1976: 104).

“Sevgilerini saklamazlar, sevecek bir insan bir eşya bir olayla karşılaştılar mı sevinirler.” (İlgaz, 1976: 105).

“Senin bize gösterdiğin özeni, sevgiyi, fedakârlığı neden bizde sana, karşılıksız, vermiyoruz. Bizde çok eksik yanlar var daha. Hayatı senin kadar iyi tanımıyoruz biz. İnsanları da, sevgiyi de, her şeyi...” (İlgaz, 1976: 128).

“Teyzelerin, amcaların, çocukların hepsi bizi ayrı ayrı öpmüşlerdi. Bizi ne kadar seviyorlarmış meğer burada.” (İlgaz, 1976: 129).

“İyi bir iş başarmak ne kadar coşturucu... Bu duyguyu seviyorum.” (İlgaz, 1976: 140).

“Evimizde yeni kardeşin telaşı heyecanı var. Hep onu konuşuyoruz, onu seviyoruz, onun bakımı için uğraşıp duruyoruz.” (İlgaz, 1976: 142).

“Öğretmeni çok sevdi Ufuk’u ilk günden. Onu öbür çocuklara örnek gösterdi.” (İlgaz, 1976: 143).

“Nermin teyzeler bizi çok severlerdi. Bizi okullu giyimlerimizle görünce Nermin teyzenin gözleri yaşardı, sarıldı, yanaklarımızdan öptü.” (İlgaz, 1976: 147).

“Başarılı olmak için neler gerekiyor, diye düşündüm. Bir kere çok çalışmalı, sonra iyi bir insan olmalı, dürüst ve namuslu olmalı, sonra çevresindekileri sevmeli, annesini, babasını, kardeşini, teyzesini, eniştesini bile...” (İlgaz, 1976: 148).

Kitapta en fazla anne sevgisine ve annenin çocuklarına olan sevgisine vurgu yapılmıştır. Zaten kitap başlığında bile sevgi değeri kullanılmıştır. *Değişen Sevgiler* başlığı sevgi değerinin kitap içinde birçok şeye karşı kullanılması ve değişkenlik göstermesinden ötürüdür.

4.1.12.Değişen Sevgiler Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Hadi bakalım... dedi annem. Büyük bir sorumluluk aldınız. Bu işin içinden alnızın aklıyla çıkın.” (İlgaz, 1976: 35).

“Çalışkan insanları ve çalışmayı çok sever. Her şey de olduğu gibi işinde de dürüst olması ve üstüne düşen ödevi yapması gerektiğini bize anlatırdı.” (İlgaz, 1976: 43).

“-Benim talihim de anamın talihine benzemiş. der Teyzem.

- Benim başıma da bir sürü geldiler; tatlı aşımı tatsız ettiler. Ama benim babam iyi adamdı, idareli adamdı. Hem karısını, hem kardeşlerini, anasını, babasını, çocuklarını idare etmeyi bilirdi. Her iş erkekte biter.” (İlgaz, 1976: 87).

“Remzi babanın da birçok önemli gerçekleri hepimizden daha iyi bildiğini ve insanlar üzerinde ne kadar titizlikle durduğunu anlıyorum. Özellikle bir çocuğun yetişmesi her halde çok sorumluluk isteyen bir iş...” (İlgaz, 1976: 100).

“Gerekirse sana bir de yardımcı buluruz. Sen daha çok yazmalısın. Senin topluma karşı görevin bu.” (İlgaz, 1976: 135).

“Ayrıca yoğurt kaplarının da bu sularla yıkanmasının sakıncalarını öğretecektik. Yoksa bizim okumuşluğumuz, sınıf geçmişliğimiz nerde kalıyordu...” (İlgaz, 1976: 139).

“Böyle büyük bir yazarın oğlunun da iyi ve değerli bir öğrenci olacağından hiç kuşkusu bulunmadığını da ekledi sözlerine. Ben de heyecanlanıp gurur duydum bu durumdan ama büyük bir sorumluluk altına girdiğimi de anladım.” (İlgaz, 1976: 144).

Herkesin üstüne düşen ödevi yapması demek, ondan beklenen davranışı yapması demektir. Bütün aileyi idare etmeyi bilmek, sorumlu olduğun insanların isteklerini yerine

getirebilmek ve onları anlayabilmek anlamına gelmektedir. Kitapta görev, ödev gibi kelimeler sorumluluk değeri yerine kullanılmıştır.

4.1.13.Değişen Sevgiler Kitabında Tasarruf Değerinin Geçtiği Paragraf

“Anneme kalırsa, bunu almamız hiç de gerekli değil. O 1.000 lirayla neler neler satın alabileceğini sayar şimdi annem bana. Evimizde ortak kullanabileceğiniz birçok şeyden bahseder.” (İlgaz, 1976: 96).

Annenin, çocuklara göre parayı daha verimli kullanması, bir kişinin faydalanmasındansa bütün ailenin ortak faydalanacağı şeyler alma düşüncesi tasarruf değeri ile ilgilidir.

4.1.14.Değişen Sevgiler Kitabında Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Paragraf

“Manavların çürümüş sebze ve meyvelerini sulara artırmayacağız. Herkes evinin önünü bir bidon koysun, parasını kayıp. Çöplük mü bu deniz? Dünyanın en güzel denizi, en güzel kıyısı, ne güzel toprağı... onun temiz tutmaktır yurtseverlik.” (İlgaz, 1976: 140).

Paragrafta doğrudan vatanseverlik değerinden bahsedilmiştir. Yurdu sevmek, denizini, toprağını sevmek gibi doğrudan vatanseverlik ile ilgili terimler kullanılmıştır.

4.1.15.Değişen Sevgiler Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Bu arada ev sahibimiz bayan evinden bir kova su getirmişti. Alt kattaki kiracısıyla birlikte geliyorlardı. Kiracı kadın: Ben size yardım edeyim... dedi anneme. Yerleri silivereyim...” (İlgaz, 1976: 38).

“Komşu bayanlar da eşyaların yerleştirilmesine yardım ediyorlar, anneme ellerinden gelen kolaylığı gösteriyorlardı.” (İlgaz, 1976: 39).

“Annem ders olsun diye bütün suyu Ufuk’un taşımamasını istiyor ama, ben dayanamadım ona yardım ettim.” (İlgaz, 1976: 45).

“Çalışıp kazanırken de bu çalışmanızın başka insanlara bir yararı olup olmadığını düşüneceksiniz. Siz başkalarına hiçbir yarar getirmeden, kazanmış, zengin olmuş, rahat etmişsiniz, bunun da hiçbir değeri ve insanca yanı yok.” (İlgaz, 1976: 122).

“Mademki böyle aile içinde aile olmuyor, yürümüyor, el birliğiyle bu iki yaşlı insanın bakımını, ayrı bir evde sağlamaya çalışalım. Kızı, oğlu, siz, biz para koyarak

ortaya, onlara güzel, kaloriferli bir daire tutalım ve geçimlerini sağlayacak bir miktarı da her ay onlara verelim.” (İlgaz, 1976: 125).

Özellikle çalıp kazanırken başka insanlara yardımın dokunması eğer böyle değilse insanca bir yanı olmadığını söylenmesi insanlara yardımseverlik değerinin ne kadar önemli ve hayati olduğunu aşılacaktır. Yardımseverlik denince ilk olarak insanların aklına yakın olduğundan dolayı komşuluk gelir. Komşuluk ve komşu ilişkileri bu kitapta çok fazla kullanılmış ve yardımseverlik değeri de buradan verilmeye çalışılmıştır.

4.2.Karadaylak Kitabına Ait Bulgular

Ana karakter Haşim, Ezine’de annesi, ablası ve kardeşi Nevzat ile yaşayan bir çocuktur. Babası, Haşim iki yaşındayken annesinden ayrılmış, baba sevgisinden yoksun büyümüştür. Yaşadığı köyde bulunan Karadaylak adında bir deve ile olan macerası bu kitabın konusunu oluşturmuştur. Haşim çalışkan, dürüst ve aynı zamanda çok güçlü bir hayal gücüne sahiptir. Yoksullukla geçen hayatı ara ara aklına gelince derin düşüncelere dalıp gider. Ama her seferinde kendi kendine bulduğu cevaplarla motive olmayı başarır, gücünü kendinden ve hayal dünyasından toplar. En sevdiği şey, dağa gidip tuzak kurmak ve bu tuzaklara kapılan karatavukları satarak, buradan kazandığı parayla eve öteberi almaktır.

Karadaylak kitabında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin bulunduğu sayfalar ve değerlerin geçme sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4

Karadaylak Kitabında Bulunan Değerler

Değerler	Kitap Sayfa Numaraları	Frekans
Adalet	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	27	1
Bağımsızlık	-	-
Barış	-	-
Bilimsellik	-	-
Çalışkanlık	6, 26	2
Dayanışma	11, 17	2
Duyarlılık	-	-
Dürüstlük	26	1
Estetik	-	-
Eşitlik	-	-
Özgürlük	-	-
Saygı	10	1
Sevgi	5, 6, 6, 10, 10, 10, 11, 17, 19, 19, 26, 29, 29, 29, 30, 31, 42, 43, 44, 47	20
Sorumluluk	-	-
Tasarruf	-	-
Vatanseverlik	-	-
Yardımseverlik	-	-
Toplam		27

4.2.1.Karadaylak Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraf

“Önceleri, babasından ayrıldığı yıllar anası onları dizinin dibinden ayırmazdı. Nereye gitse onları sepet gibi yanında taşırdı. Onlar çocukları değil de dostları, arkadaşlarıydı sanki hey gidi Fatmanım hey...” (İlgaz, 1991: 27)

Eşinden ayrılan bir kadının çocuklarını yanından bir saniye bile ayırmaması, onları sadece çocukları olarak değil de dostları, arkadaşları olarak da görmesi ailesine verdiği büyük bir önemin göstergesidir.

4.2.2.Karadaylak Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Haşim; zekâsı, düşgücü, çevikliği ve çalışkanlığıyla hayatındaki bu eksikliği kapatmaya çalışıyor ve köyünü, köyündeki yaşamı alabildiğine seviyordu.” (İlgaz, 1991: 6).

“Bir sevindiği şey var o da çocukları. Sessiz, çalışkan, kendisini seven, dinleyen, anlayan çocukları. Hele de Haşim’i.” (İlgaz, 1991: 26).

Kitapta çalışkanlık değeri ana karakter Haşim üzerinden anlatılmıştır. Haşim çalışkan, zeki ve çevik bir çocuktur. Bu özellikleri annesinin onu daha da çok sevmesini sağlamıştır.

4.2.3.Karadaylak Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Çocukları seven, mutlu eden, onlara bakan, onların sevinciyle gönenen babaların yanında bu sevgiyi tanımayan, bu özveriyi tanımayan, babaca bir sevgiyi bırak insanca bir hoşgörüyü ve dayanışmayı bile beceremeyen erkeklerde vardı insanların arasında.” (İlgaz, 1991: 11).

“Haşim’in ailesi uzun yıllardır bir acıyı, bir yoksulluğu, bir haksızlığın getirdiği çaresizlikleri birlikte yaşayan, bunları paylaşarak azaltmaya çalışan insanlardı.” (İlgaz, 1991: 17).

Haşim’in babası onları bırakıp gittikten sonra bütün hayatları dayanışma ile geçmiştir. Haşim, annesi ve kardeşleriyle sıkı sıkıya bağlı olan ve her şeyi onlarla

yapmayı seven bir karakterdir. Haşim'in bu özelliği dayanışma değeri ile doğrudan ilgilidir.

4.2.4.Karadaylak Kitabında Dürüstlük Değerinin Geçtiği Paragraf

“Anası aklına geldikçe hep gözleri yaşarır Haşim'in. Anasıyla paylaştığı o büyük acının gücüdür bu. Onları böyle altın ipliklerle birbirine bağlayan şey... Doğruluğa, açıklığa, dürüstlüğe yatkınlıkları...” (İlgaz, 1991: 26).

Doğruluk, açıklık gibi kavramlar dürüstlük ile ilgilidir. Dürüstlük değeri paragrafta doğrudan kullanılmıştır.

4.2.5.Karadaylak Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraf

“Uzun uzun düşünür, dağlarda tek başına dolaşır, evlerinin önündeki mezarlara olgun bir saygı gösterir; doğayı merak eder severdi.” (İlgaz, 1991: 10).

4.2.6.Karadaylak Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Haşim dağa tuzak kurmaya gidiyordu. Elli kadar tuzak kurmuştu ve yakaladığı karatavukları ya da üveyikleri annesine pişirmesi için götürmek, en çok sevdiği işlerdendi.” (İlgaz, 1991: 5).

“Haşim; zekâsı, düşgücü, çevikliği ve çalışkanlığıyla hayatındaki bu eksikliği kapatmaya çalışıyor ve köyünü, köyündeki yaşamı alabildiğine seviyordu.” (İlgaz, 1991, s. 6).

“Haşim, köylülerinin yüksek sesle ve kendine özgü bir ezgiyi dalgalandırarak konuşmalarını çok severdi.” (İlgaz, 1991: 6).

“Haşim'le kardeşi Nevzat da takıldılar kalabalığın peşine, deveyle birlikte yürümeye başladılar. Haşim tutkuyla sevdiği kuş tuzaklarını, Mehmet de ağabeyiyle dağa gitmenin çekiciliğini unutmuştu. Onlarda gülüyordu. Tek gülmeyense deveydi.” (İlgaz, 1991: 10).

“Uzun uzun düşünür, dağlarda tek başına dolaşır, evlerinin önündeki mezarlara olgun bir saygı gösterir; doğayı merak eder severdi.” (İlgaz, 1991: 10).

“Haşim her şeyi olgunlukla karşıları. Yalnız bir şeyi olgunlukla karşılayamıyordu: Annesini hiç sevmemiş olan babasının, kendilerini de sevmeyi öğrenemeyişini.” (İlgaz, 1991: 10).

“Çocuklarını seven, mutlu eden, onlara bakan, onların sevinciyle gönenen babaların yanında bu sevgiyi tanıyamayan, bu özveriyi tanıyamayan, babaca bir sevgiyi bırak insanca bir hoşgörüyü ve dayanışmayı bile beceremeyen erkeklerde vardı insanların arasında.” (İlgaz, 1991: 11).

“Haşim kardeşini de, ablasını da, annesini de çok severdi.” (İlgaz, 1991: 17).

“Ne var ki anneciği sevdiği, alıştığı kocasından ayrılmak istemiyor, gözyaşları içinde hâkime: “Ne olur beni kocamdan ayırmayı!” diye yalvarıyordu. (İlgaz, 1991: 19).

“Gönül buysa eğer annemin de “gönlü bu...” o da babamı sevmiş ne yapalım.” (İlgaz, 1991: 19).

“Bir sevindiği şey var o da çocukları. Sessiz, çalışkan, kendisini seven, dinleyen, anlayan çocukları. Hele de Haşim’i.” (İlgaz, 1991: 26).

“Saldıranı edeni bir yana koy, köylü seviyordu bu aileyi “Bir sevindiği şey var o da çocukları. Sessiz, çalışkan, kendisini seven, dinleyen, anlayan çocukları. Hele de Haşim’i.” (İlgaz, 1991: 29).

“Gençler gençleri, orta yaşlılar analarını... Acaba... Seviyormuydu gerçekten...” (İlgaz, 1991: 29).

“İşte burda Haşim yeniden düşüncelerini al baştan etti. Anasının “Köyde hiç sevenim yokmuş” diye diye anlattığı babasının evlendiğini haber aldıkları geçen ilkbaharı...” (İlgaz, 1991: 29).

“İşte o köyde kendisini seven bir tek kişinin bile olmadığını düşündüğü gün herkes gelip ona, şöyle demişti: “Aaaa Halil’in evlendiği gariyi gördünüz mü? Anam pek güzel...” (İlgaz, 1991: 30).

“Bu köyü ve çevresini herkesten iyi tanıyor, herkesten çok merak ediyor, herkesten çok seviyor, üzerinde herkesten çok düşünüyordu.” (İlgaz, 1991: 31).

“Kocasından nefret de etse ertesi gün komşularına: Hala seviyorum kocamı. Diyordu.” (İlgaz, 1991: 42).

“Adamın Fatmayı sevmemesini doğal görüp haklı çıkararak. Ama kimse aynı şey demek olan Fatma’nın adamı sevmesini doğal görüp haklı çıkarmamıştır.” (İlgaz, 1991: 43).

“Kendi analarından çok severler Fatma Ana ’yı.” (Ilgaz, 1991: 44).

“Tepedeki koruluğun yanına varabilmek için geçtiği dere yatağına uzaktan bir göz attı. Buralara geldi mi hiç eskimeyen bir baş dönmesine tutulurdu. Bu yerlere duyduğu sevginin içine doldurduğu coşkuydu bu baş dönmesi.” (Ilgaz, 1991: 47).

Sevgi değeri bu kitapta özellikle babasız büyüyen çocuklar ile eşinden ayrılan bir kadının birbirlerine duyduğu sevgiyi belirtmek için oldukça yoğun kullanılmıştır. Aynı zamanda ana karakter Haşim’in dağlara, tuzak kurmaya ve avlanmaya olan sevgisi kitapta birçok paragrafta geçmektedir. Haşim’in babasının onlara duyduğu sevgisizliği anlatmak için de sevgi değeri kullanılmıştır. Özellikle dağa ve köye olan sevginin orada bulunmanın ve yaşamının verdiği mutluluk belirtilmiştir.

4.3. Annem Annem Kitabına Ait Bulgular

Hacer, Hanife ve Ayşe üç kız kardeşirler. Hayatları yoksulluk ve zorluklar içinde geçen bu kız kardeşler önce annelerinin kaçması ve daha sonra babalarının hasta olması ile birlikte birçok zorlukla tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu zorluklardan en fazla etkilenen ise kitabın ana karakteri Hacer’dir. Kardeşlerin en büyüğü olan Hacer, annesinin gitmesiyle kız kardeşlerine bakmaya ve ev işlerini yapmaya çalışmıştır. Babasının gündelik işlerde çalışması ve bazen işlerinin olmaması sebebiyle çoğu zaman yiyecek bir şey bile bulamazlar. Daha sonra babalarının talihsiz bir kaza geçirmesiyle beraber İstanbul’a tedaviye gitmesi çocukların yalnız kalmasına ve Hacer’e daha büyük sorumluluklar yüklenmesine sebep olur. Hacer için asıl macera yaşlı bir çifte bakmak için taşındığı kasabada başlar. Hacer burada çok büyük zorluklara, eziyetlere, ağır işler yapmaya zorlanır. İhtiyar çift aksi ve zorbadır. Bu ihtiyar çiftin torunları Fatoş öğretmenlik okuyor, üniversiteyi bitirip öğretmen oluyor. Bu süreçte Hacer ile tanışmış ve Hacer’in çalışkan bir kız olduğunu fark etmiştir. Hacer, Fatoş ablasını çok sevmiş ve onu örnek almaya başlamıştır. İhtiyar ve aksi çiftin işlerinden bulduğu boş zamanlarda Fatoş ablasından ders alarak okuma-yazma öğrenmiştir. Annesi, babası ve kardeşlerine duyduğu özlem duygusunu ve sevgi eksikliğini Fatoş ablasında bulmuş ve onu ailesinin bir ferdi olarak görmeye başlamıştır. Bakmakla görevlendirildiği ihtiyar kadın ve adam vefat edince çok özlediği annesi onu yanına aldırır. Annesinin yanına büyük bir heyecanla giden Hacer orada da sıkıntılarla yüz yüze kalmıştır. Hacer’in annesi çok kötü bir hastalığa yakalanmıştır. Kiracı olarak kaldıkların evin sahibi yaşlı kadın onlara büyük fedakârlıklar yaparak yardım etmiş ve bir süre bu şekilde yaşamaya devam etmişlerdir.

Fatoş ablası, Hacer’i burada da yalnız bırakmamış ara sıra ziyaretine gelmiştir. Hacer’in annesi ve babası vefat edince Fatoş ablası onu kardeşlerini ve ev sahipleri yaşlı kadını da alarak başka bir eve taşınmış ve onlara yeni bir hayat sunmuştur. Hacer burada okula yazılmış ve eğitim hayatı başlamıştır. Ablasının da yardımıyla başarılı bir öğrenci haline gelmiştir. Fatoş ablasının evleneceğini duyan Hacer, bir süre bunalıma girse de sonradan işler düzelmiş ve hayatına devam etmiştir.

“*Annem Annem*” Kitabında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin bulunduğu sayfalar ve değerlerin geçme sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5

Annem Annem Kitabında Bulunan Değerler

Değerler	Kitap Sayfa Numaraları	Frekans
Adalet	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	38	1
Bağımsızlık	-	-
Barış	39,41,41,62,95	5
Bilimsellik	-	-
Çalışkanlık	34,35,54,56,58,119,119,136,162	9
Dayanışma	31	1
Duyarlılık	146	1
Dürüstlük	-	-
Estetik	-	-
Eşitlik	51,91	2
Özgürlük	-	-
Saygı	52,57,71,89	4
Sevgi	9,12,16,19,19,35,36,37,45,46,52,54,57,57, ,57,57,57,58,58,58,58,59,62,70,74,88,91, 92,93,96,98,102,105,114,124,125,130,13 2,133,137,141,142,146,161,161, 162, 163,171,172,175	50
Sorumluluk	153	1
Tasarruf	-	-
Vatanseverlik	-	-
Yardımseverlik	26,32,56,58,102	5
Toplam		79

4.3.1. Annem Annem Kitabında Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Paragraf

“Ben hastaneden çıkana kadar sabredelim. Ben iyileşip çıkınca gene sizi toplar, kanadımın altına alırım.” (Ilgaz, 1972: 38).

Bir annenin *“sizi toplar kanatlarım altına alırım”* sözü aile birliğine verdiği önemin göstergesidir.

4.3.2. Annem Annem Kitabında Barış Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Belki baban iyi bir iş bulur da ananla barışır, hep birlikte İstanbul’a gidersiniz, çalışıp çabalayıp, yoksulluktan kurtulursunuz, dertlerinizin bir sonu gelir.” (Ilgaz, 1972: 39).

“Beklediğimiz İzmir otobüsü gelene kadar beni avuttu, yakın zamanda hep birlikte yeniden köyümüze döneceğimizden, babamızın iyileşeceğinden, belki annemle barışacağından söz etti.” (Ilgaz, 1972: 41).

“Annenle barışsa bile bu köye dönmez artık babanız, dedi Emine Teyze. Köylülerin yüzüne bakamaz.” (Ilgaz, 1972: 41).

“Dedemin kalkacağı falan yoktu ya, Ablamla barışmak için şaka yapıyordu.” (Ilgaz, 1972: 62).

“Çok içli kadın, dok doğru kadın, dedi Meryem Teyze anam için. Herif ondan sonra birkaç kez geldi gene, nedamet etmiş, barışmak istiyormuş.” (Ilgaz, , 1972: 95).

Barış değeri bu kitapta Hacer’in ayrı olan annesi ve babası üzerinden kullanılmıştır.

4.3.3. Annem Annem Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Yavrularımı yolla bana Emine Ablacım, Sana ölene dek dua edeyim. Ben onlara çalışıp bakarım. Daha olmazsa onlara da birer iş buluruz.” (Ilgaz, 1972: 34).

“Hasanın korısı Halime yenge iyi bir kadındır. Konukseverdir, temizdir, titizdir, çalışkandır.” (Ilgaz, 1972: 35).

“Dede’yle Nine ona öyle çok kızarlardı ki. Hatta annesi bile kaç kere çenesini kapatmasını söylemişti ona. Ama kız her fırsatta onların üstüne üstüne gider, onları kızdırırdı. Onu çok da seviyorlardı. Galiba okulunda çok çalışkan bir kızmış.” (Ilgaz, 1972: 54).

“İyi ya, gördün mü bak, sen çok çalışkan bir kızsın! İstersen bu işi, öbür çocukların ii üç ayda söktükleri bu işi sen onbeş günde sökersin!” (İlgaz, 1972: 56).

“Ablam da şimdi işlere yardım ediyordu. Çok çalışkan bir kızdı.” (İlgaz, 1972: 58).

“Afferim Hacer, dedi babam, benim de saçımı okşiyarak, akıllıdır benim kızlarım. Hem akıllıdır, hem çalışkandır.” (İlgaz, 1972: 119).

“Biliyorum, dedi babam Fatoş Ablan hastaneye geldikçe seni anlatırdı bana. Seni çok överdi. Çok çalışkan akıllı bir kız derdi...” (İlgaz, 1972: 119).

“Öyle de güçlü, sağlam, çalışkan çocuklardı ki bir gün bile bu iş için nazlandıklarını görmedim.” (İlgaz, 1972: 136).

“ – Sahi mi? Afferin benim kızıma. Herkes sever çalışkan, cici kızları ya!...” (İlgaz, 1972: 162).

Bu kitapta çalışkanlık değeri ana karakter Hacer ve onun çok sevdiği ablası Fatoş üzerinden kullanılmıştır. Buradaki çalışkanlık genellikle eğitim ve okul yönündeki çalışkanlık olarak kullanılmıştır.

4.3.4. Annem Annem Kitabında Dayanışma Değerinin Geçtiği Paragraf

“Neyine güvenip borç verecekler. İyisi mi, dedim köylüye köy kahvesinde anlatayım. Böyleyken böyle diyeyim. Senin için para toplansınlar.” (İlgaz, 1972: 31).

Kitaptaki İbrahim Dayı adlı karakterin köylüden para toplayıp Hacer’in hasta olan babasını İstanbul’a tedaviye göndermesi bir dayanışma örneğidir.

4.3.5. Annem Annem Kitabında Duyarlılık Değerinin Geçtiği Paragraf

“İnsanın kendini iyiler, haklılar, güçlüler içinde güvende görmesi ne güzel bir duyguydu. Bende çevremdekiler için böyle olmaya, onları sevip güçlendirmeye, haklarını almak gerekirse onlar için savaşmaya söz verdim kendi kendime.” (İlgaz, 1972: 146).

İnsanın çevresindeki insanların ya da varlıkların haklarını savunması onlar için mücadele vermesi doğrudan bir duyarlılık örneğidir. Çevresindeki insanların haklarını gözetmek ve kollamak hem insana kendini güçlü hissettirir hem de bunu başardıktan sonra değerli olduğunu, insanlar arasında saygı görmeyi ve psikolojik rahatlığa kavuşmayı sağlamaktadır.

4.3.6. Annem Annem Kitabında Eşitlik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Eşit koşullarda olmasaydık, onlar benden iyi yiyip iyi içseler, benden bu yolla daha çok mutlu olabilseler elbette onlara kızdım ama ben gençliğimle, sağlığım

onlardan okadar üstündüm ki onlardan daha mutlu olduğuma inanıyor...” (İlgaz, 1972: 51).

“ – Herkese eşit ölçüde yemek korsak ben sözgelimi senden daha fazla yemek yiyemem, seni uyutarak, dedim. Herkes yeteri kadar yemek yer, kimse kurnazlık yapamaz. Şimdi ben kapuskayı çok severim. Bir kaba koysak, valla hepinizden çok yerim...” (İlgaz, 1972: 91).

Eşitlik değeri kişiler arası ilişkilerde ve paylaşımlarda dengeli olmayı ön görür. Bu paragraflarda da eşitliğin bu bölümünden bahsedilmiştir.

4.3.7. Annem Annem Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar

“*Emine Hanım çok gülmiyen, çok konuşmıyan, ağır başlı, ana babasına saygılı, akıllı bir kadındı...*” (İlgaz, 1972: 52).

“*İlk kez biri bana Annemden saygıyla söz ediyordu. Hiç olmazsa kızmada, onu ve beni küçümsemeden...*” (İlgaz, 1972: 57).

“*Yaptığım hiçbir şeyi beğenmezdi. Dedeyle ve kocasıyla da sert sert konuşuyordu ama onlara saygısını da gösteriyordu. Ben ona çok hak veriyordum.*” (İlgaz, 1972: 71).

“ – *Aaa, Ablam da gitmiş okula, diye saf saf bildirdi Hanife benim yaptığım şakayı. - Öyle mi? Dedi kadın saygıyla yüzüme bakarak.*” (İlgaz, 1972: 89).

Ağırbaşlılık, çok gülmemek, gereksiz konuşmamak gibi davranışlar saygı göstergesi olarak kabul edilmiştir. Aynı zaman da kitabın yazıldığı dönemde henüz okullaşmanın günümüzdeki kadar yaygın olmaması okula giden küçük bir kıza insanların saygı duyduğunu gösteriyor.

4.3.8. Annem Annem Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar

“*Annem beni çok severdi. Bende onu çok severdim. Güzel, güler yüzlü, tasasız bir kadındı.*” (İlgaz, 1972: 9).

“*Anamızı unutabilir miyiz? Bizim güzel, güler yüzlü anamız. Bizi ne kadar severdi, bizden ayrılmak ona ne zor gelmiştir.*” (İlgaz, 1972: 12).

“*Ama birkaç kaza çıktıktan ve ölenler olduktan sonra bu adet kalkmış, yalnız arada bir düğün evinde içmiş bir delikanlının aşka gelerek bağırdığı, nara attığı, sevdiği kıza olan sevgisini belirttiği duyulur.*” (İlgaz, 1972: 16).

“*Bu toprak damlar iyi ısınmaz, küçüktür, pistir, çoğu zeytincilik bittikten sonra ahır olarak kullanır ama insanlar orda birbirleriyle kaynaşırlar, birbirlerini severler.*” (İlgaz, 1972: 19).

“Evimizin düzeni gene eskisi gibi dönüyordu. Anamız yoktu yalnız, onun sevgisinden yoksunduk.” (İlgaz, 1972: 19).

“Babamız hastaneye yatarsa biz ne olacaktık? Annemin yanına gitmek en doğru işti ama ben onu çok sevdiğim için hala bağışlayamıyordum.” (İlgaz, 1972: 35).

“Kasabalarından çok sevdikleri evlerinden, bahçelerinden çıkmak istemiyorlar; İstanbul’un o korktukları kalabalığına, yaşayışına katılmak istemiyorlar.” (İlgaz, 1972: 36).

“Tanrı zenginlerin yüzüne gülüyor, beni severler, kusuruma bakmazlar diye, onları bi kalem geçiyor.” (İlgaz, 1972: 37).

“– İnşallah dediler iki yaşlı beraberce. İyi bir kıza benziyor. İnşallah bizim kızımız olur da biz de onu kendi kızımız gibi severiz...” (İlgaz, 1972: 45).

“Sadece onları özliyordum. Onları seviyordum. Bizi birbirimizden ayıran her ne varsa, neler varsa, o bilmediğim şeylere kıızıyordum.” (İlgaz, 1972: 46).

“– Bak bu senin halan, bu da ablan, dedi Nine. Bunlar bizim İstanbollular. İyi hizmet et seni sevsinler!” (İlgaz, 1972: 52).

“Dede’yle Nine ona öyle çok kızarlardı ki. Hatta annesi bile kaç kere çenesini kapatmasını söylemişti ona. Ama kız her fırsatta onların üstüne üstüne gider, onları kızdırırdı. Onu çok da seviyorlardı. Galiba okulunda çok çalışkan bir kızmış.” (İlgaz, 1972: 54).

“– Ablacığım, diye boşandım birden, ağlamaya başladım. Tavuklarımı sık sık görmesem olmaz... Onları çok severim ben, sen bilmezsin!” (İlgaz, 1972: 57).

“– Neden bu kadar çok seviyorsun tavuklarını?” (İlgaz, 1972: 57).

“Sevincin, şaşkınlığın, ablama karşı duyduğum sevginin de etkisiyle gevezeleşmişim, çenem açılmıştı. İlk defa içimdekileri birine bu kadar içten, bu kadar sevinerek anlatabiliyordum.” (İlgaz, 1972: 57).

“– Peki Hacer, ben gitmem, ben başka bir işini yaparım senin. Yalnız o tavukları severken Anneni düşünüyor musun?” (İlgaz, 1972: 57).

“– Sen biliyor musun, dedi. Onların içinde senin annende var. Anne’ni de görüyorsun, seviyorsun, onlara bakarken.” (İlgaz, 1972: 57).

“– Sen Anne’ni de kardeşlerin kadar seviyorsun, Annen de işte böyle senin içindeki sevginden duyuyor, sizin için.” (İlgaz, 1972: 58).

“– İşte şu, dedim, şu büyük sarı tavuk da annem. Tavuğun yanına yaklaştım. Bana alışkindılar. İstedğim zaman onları tutup sevebiliyordum.” (İlgaz, 1972: 58).

“Tavuk biraz sağa sola kıpırdandıktan, birazcık gıdıkladıktan sonra ellerimin arasında kaldı. Onu kaçırıp kucağıma aldım, sevdim, sırtındaki yumuşacık tüylerini öptüm.” (İlgaz, 1972: 58).

“Annem Annem!... Seni çok seviyorum, seni çok seviyorum!... diye doyastıya ağladım.” (İlgaz, 1972: 58).

“Ben de eski aksiliklerimi, huysuzluklarımı bırakmıştım. İşleri eskisi gibi şişirme yapmıyordum, severek, en kusursuz şekilde yapmaya çalışıyordum.” (İlgaz, 1972: 59).

“ – Deve güreşlerine götüreceksiniz onu, dedi Dede gözlerini ağartarak. Sade siz mi eğleneceksiniz bu evde. Ninen deve güreşlerini hepinizden çok sever... ” (İlgaz, 1972: 62).

“Annemin yerine koyduğum sarı tavuğun sırtındaki parlak tüylerini okşayarak onu sevdim: Annem, Annem diye.” (İlgaz, 1972: 70).

“Zaten Dedeme hiç kızmazdım. Onu hastalıkla, çaresizlikle öyle eli ayağı bağlanmış bulurdum ki, ona kızılmazdı. Olsa olsa kendini bu hale getirene dek, niye hastalandığına bir çare bulamadı diye kızılabilirdi ona. Ama şimdi, ölümünün arkasından onu sevmiştim.” (İlgaz, 1972: 74).

“İyi insandı yaşlı kadın. Bizi gülererek karşıladı. Bana elini öptürttü. Ayşe’yi kucağımızdan alıp sevdi.” (İlgaz, 1972: 88).

“ – Herkese eşit ölçüde yemek korsak ben sözgelimi senden daha fazla yemek yiyemem, seni uyutarak, dedim. Herkes yeteri kadar yemek yer, kimse kurnazlık yapamaz. Şimdi ben kapuskayı çok severim. Bir kaba koysak, valla hepinizden çok yerim... ” (İlgaz, 1972: 91).

“Bu ağlayışımınla onu anladığımı, onu sevdiğimi, ona en büyük yardımları yapacak güçte olduğumu, onu kurtaracağımı, koruyacağımı söylemek istiyordum.” (İlgaz, 1972: 92).

“Anneme düşmediğini anlatmalı, onu buna inandırmalıydım. Suç hepimizdeydi. Belki Babamdaydı, bizdeydi, çevredeki her insandaydı, toplumdaydı. Kim bilir belki de Annemi çok sevdiğim için böyle düşünüyordum.” (İlgaz, 1972: 93).

“Ah küçük Hanifecik! Tatlı, neşeli, akıllı kız! Evimize nasıl bir canlılık veriyor, bizi nasıl seviyor, bize nasıl inanıyordu.” (İlgaz, 1972: 96).

“Yarı öfkemden, yarı çaresizliğimden ve Anama duyduğum sevgiyi ona anlatmamamın verdiği üzüntüden, ağlamaya başladı. Anam da ağlıyordu.” (İlgaz, 1972: 98).

“Artık Anam da ablamı tanımaya başlıyordu. Benim gibi o da bir gün onu sevecek, ona güvenecekti. Ne iyiydi insana böyle yardım eden, doğru yolu gösteren, doğruyu söyleyen, öğreten birinin olması...” (İlgaz, 1972: 102).

“Şimdi sevincinden en sevdiği şarkıyı söylemeye başladı, bir yandan da bilmiş bilmiş dans ediyor, kırıtıyordu.” (İlgaz, 1972: 105).

“Üçü de susmuşlar bana bakıyorlardı. Bende sustum. Amcanın iyi, doğru ve insanlara sevgiyle bakan gözlerin, en ağır işlerde çalışarak, kitap okuyarak geçirdiği gecelerin yorgunluğuyla kırış kırış olan kemikli yüzüne baktım:” (İlgaz, 1972: 114).

“ – Gidiyoruz ya... Bunlar benim sınıf arkadaşlarım, dedi ablam kızları göstererek. Hepsi de sizi görmek istediler. Ben sizi o kadar çok anlatırım ki onlara. Sizi en az benim kadar seviyorlar.” (İlgaz, 1972: 124).

“Babam bu kez adamakıllı paylamaya başladı kardeşlerimi. Oysa demin nasıl seviyor, şımartıyordu onları.” (İlgaz, 1972: 125).

“ – Anam mahzun olmaz mı Aba?... – Olmaz olmaz!... Seni seviyorsa olmaz! Ona anlat niçin içeriye girmediğini!...” (İlgaz, 1972: 130).

“ – Gidin sağlıcağnan Fatoş Hanım, diye seslendi yattığı yerden. Bakmayın siz onlara! Sizi çok sevdiler de ondan koyvermek istemiyorlar.” (İlgaz, 1972: 132).

“Osman Amca beni çok sever ve sayardı. Bende onu severdim. Aynı ablam gibi akıllı, iyi bir insandı.” (İlgaz, 1972: 133).

“Osman Amca çok severdi bu bahçeyi. Akşamları işten geldi mi kapının önüne iskemlelerini, açılır kapanır masalarını çıkarırlar, çiçek kokuları içinde yemeklerini yerlerdi.” (İlgaz, 1972: 137).

“Ablam kadınlarla hemen kaynaşmıştı. Onlara yolculuğundan, İstanbul’dan anlatmaya başladı. Bir yandan da çayını bitiren Ayşe’yi kucağına almış, seviyordu.” (İlgaz, 1972: 141).

“ – Abacuum! Diye boynuna sarıldım. Ne iyi etmişsin!... Çok seviyorum öğretmenliği...” (İlgaz, 1972: 142).

“İnsanın kendini iyiler, haklılar, güçlüler içinde güvende görmesi ne güzel bir duyguydu. Bende çevremdekiler için böyle olmaya, onları sevip güçlendirmeye, haklarını almak gerekirse onlar için savaşmaya söz verdim kendi kendime.” (İlgaz, 1972: 146).

“ – Öğretmenini sevdin mi Hanife! diyordu Meryem Teyze.

Sevdim! Dedi Hanife. Öyle güzel bir kız ki benim öğretmenim.” (İlgaz, 1972: 161).

“ – Sahi mi? Afferin benim kızıma. Herkes sever çalışkan, cici kızları ya!...” (İlgaz, 1972: 162).

“ – Hanife benim gibi hizmetçilik yapmadı. Dayak yemedi, horlanmadı. Okulsuz, oyuncaksız, paltosuz, ayakkabısız kalmadı. Ablamı bile önce ben buldum. Sonra elimden o aldı. Bizim hiçbirimizi, ne Annemi, ne Ayşe 'yi, ne Babamı, o benim kadar çok sevmedi.” (İlgaz, 1972: 163).

“Sizi çok seviyor! Onun için dikkat edin, bir süre ona olan sevginizi ve dikkatinizi özellikle belli edin.” (İlgaz, 1972: 171).

“İyi besinlerle, ilaçlarla gürültüsüz, rahat bir evde, Ablamın sevgisiyle beslenerek iyileşiyordum.” (İlgaz, 1972: 172).

“Hanife gene kümesin başındaydı tabii. Kümesin önüne çömelmiş civcivlere bakıyor, onları yakalayıp sevmeye çalışıyordu.” (İlgaz, 1972: 175).

Kitapta 50 yerde sevgi değeri kullanılmış. Özellikle anneye duyulan özlem ve annenin çocuklarına duyduğu özlem, sevgi değerinin birçok yerde kullanılmasını sağlamıştır. Ana karakter Hacer, akıllı ve çalışkan olması sebebiyle çevresindekiler tarafından sevilen biridir. Fatoş abla adlı karakter yardımseverliği ile çocukların ve Hacer'in sevgisini kazanmıştır.

4.3.9. Annem Annem Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraf

“Kardeşlerine analık etme sorumluluğu yüklenmiş, onları ilerde, Ablamın olmayacağı, Babamın hastaneden gelebileceği yıllarda yetiştirebilecek, okutabilecek, iyi insanlar, güçlü insanlar olmalarını sağlayabilecek bir Ablaydım.” (İlgaz, 1972: 153).

Paragrafta Hacer'in kendine olan güvenini ve annesi ile babasının hastalıklarından dolayı üzerine düşen sorumluluğun farkında olduğunu görmekteyiz. Kardeşlerinin rahat bir hayat sürebilmesi için yapacağı fedakârlıkların ve ödevlerin farkındadır.

4.3.10. Annem Annem Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“ – Üzülmeyin dadalarım, dedi, iyileşecek babanız! Yakında kalkacak, üzülmeyin de, korkmayın da! Onu da üzmeyin, uslu olun da çabuk iyileşsin! Bir şey lazım olursa, biriniz bize koşuversin e mi!” (İlgaz, 1972: 26).

“Gene de kim varsa İbrahim Dayı'ya umduğundan çok yakınlık gösterip bizim derdimizi kendi dertleri bilerek ne kadar güçleri varsa, her biri birkaç lirayla yardıma katılmış. İbrahim Dayı babama getirip bir elli lira verdi.” (İlgaz, 1972: 32).

“Ben sana yardım edeceğim korkma. Daha olmazsa onlara söyler izin alırız. Benim hatırım için ses çıkarmazlar. Ben sana işlerinde yardım ederim, işler daha çabuk biter...” (İlgaz, 1972: 56).

“Ablam da şimdi işlere yardım ediyordu. Çok çalışkan bir kızdı.” (İlgaz, 1972: 58).

“Artık Anam da ablamı tanımaya başlıyordu. Benim gibi o da bir gün onu sevecek, ona güvenecekti. Ne iyiydi insana böyle yardım eden, doğru yolu gösteren, doğruyu söyleyen, öğreten birinin olması...” (İlgaz, 1972: 102).

Hacer’in babası için para toplanması ve tedavi edilmesi için İbrahim Dayı’nın gayretleri, Fatoş ablanın Hacer’e her konuda destek vermesi gibi durumlar yardımseverlik değeriyle doğrudan ilişkilendirilir.

4.4.Çocuklar da Savaştı Kitabına Ait Bulgular

Ana karakter Kemal, Çanakkale’nin köylerinden birinde annesi Ünzüle, kız kardeşi Ümmü ve erkek kardeşi Osman ile yaşayan bir çocuktur. Kitap, Kurtuluş Savaşı yıllarını konu alan kadınların, çocukların ve erkeklerin yani yurdum insanının çektiği sıkıntıları anlatan bir çocuk kitabıdır. Kemal, korkusuz, cesur ve aynı zaman da çok çalışkan bir çocuktur. Kemal’in çok sevdiği Mahir adında bir de arkadaşı vardır. Köyün erkeleri hepsi savaşta ya şehit olmuş ya da halen mücadele ediyor. Kemal ve Mahir’in babaları da diğer erkekler gibidir. Mahir’in birde yeni doğmuş bir kardeşi vardır. O kadar fakir ve yoksullardır ki kardeşi ölmek üzeredir. Kemal’in annesi ara ara başka köylere gider çalışır ve yiyecek bir şeyler bulur getirir. Birgün Kemal ve ailesi, yayladayken köylerine bir bölük Yunan askeri gelir ve Kuvâ-yi Milliye çetelerine yardım ettiklerini tespit ettikleri kişileri rehin alırlar. Köy muhtarı, Yunan askerlerine itaat eden bir haindir. Muhtar, Kemal’in annesi Ünzüle’yi hiç sevmez ve onu ihbar eder. Yayla dönüşü askerler Ünzüle’yi kaçıır ve öldürür. Kemal de arkadaşı Mahir’i alarak bir Kuvâ-yi Milliye çetesine katılır. Daha sonra kardeşlerini yanına aldirmek ister.

Çocuklar da Savaştı kitabında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin bulunduğu sayfalar ve değerlerin geçme sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6

Çocuklar da Savaştı Kitabında Bulunan Değerler

Değerler	Kitap Sayfa Numaraları	Frekans
Adalet	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	-	-
Bağımsızlık	93	1
Barış	-	-
Bilimsellik	-	-
Çalışkanlık	12	1
Dayanışma	-	-
Duyarlılık	-	-
Dürüstlük	12,61	2
Estetik	103	1
Eşitlik	-	-
Özgürlük	54	1
Saygı	25, 26, 37, 65, 104	5
Sevgi	14, 14, 17, 25, 28, 46, 48, 48, 54, 61, 77, 98, 100, 118, 123	15
Sorumluluk	26, 81, 93, 100	4
Tasarruf	-	-
Vatanserverlik	93, 114	2
Yardımseverlik	71	1
Toplam		33

4.4.1.Çocuklar da Savaştı Kitabında Bağımsızlık Değerinin Geçtiği Paragraf

“Biz asıl o büyük düşmanı yeneceğiz. Memleketimizi bölmeye çalışan, topraklarımıza sahip çıkmaya çalışan büyük düşmanları... Çoluk çocuk, kadın erkek,

genç ihtiyar; onları memleketimizden sürüp çıkarana, denize dökene kadar çarpışacağız.” (Ilgaz, 1981: 93).

Bağımsızlık değeri ile ilgili hür yaşama, kendi topraklarında kendi kararlarını verebilme gibi alt amaçların geçtiği bu içerik bağımsızlık ile doğrudan ilgilidir.

4.4.2.Çocuklar da Savaştı Kitabında Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Paragraf

“Çalışkan, dürüst bir kadındır. Çocuklarına düşkünlüğü belki her anneninkinden de çoktur. Çocuklarının babası kimbilir nerelerde, düşmanlara tutsak. O yok diye bu kadar sıkıntı çekiyorlar.” (Ilgaz, 1981: 12).

Paragrafta kocası savaşta olan bir Anadolu kadının çektiği geçim sıkıntıları ve çalışkanlığından bahsedilmiştir.

4.4.3.Çocuklar da Savaştı Kitabında Dürüstlük Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Çalışkan, dürüst bir kadındır. Çocuklarına düşkünlüğü belki her anneninkinden de çoktur. Çocuklarının babası kimbilir nerelerde, düşmanlara tutsak. O yok diye bu kadar sıkıntı çekiyorlar.” (Ilgaz, 1981: 12).

“-Yapmıyaydınız iyi olurdu... Demişti anaları. Bütün dürüst ve doğruluğu seven çocuklar gibi onlarda o gün başlarına gelen her şeyi anlatmışlardı analarına.” (Ilgaz, 1981: 61).

Çocukların annelerinden izinsiz bir iş yaptığını ve sonunda olması gerektiği gibi dürüstçe annelerine ne yaptıklarını anlatmaları doğrudan dürüstlikle ilgilidir.

4.4.4.Çocuklar da Savaştı Kitabında Estetik Değerinin Geçtiği Paragraf

“– Dön arkanı len... Dedi Kemal’e. Kemal arkasını dönüp oturdu, eşsiz manzaraya daldı gitti. Dağlar, yüksek tepeleriyle morlaşıyor, eteklere indikçe yeşilliyor; iki dağın arasından da deniz görünüyordu. Vakit ikindi olmuş hava tatlı bir serinlik yayılmaya başlamıştı.” (Ilgaz, 1981: 103).

Güzel manzaranın, renklerin birbirine geçtiği ve bir bütün oluşturduğu, dağların, denizlerin ve tepelerin betimlenmeye çalışıldığı bu paragrafta estetik değerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Estetik değeri, göreceli olarak güzel olan ile kişilerin zihninde bıraktığı haz ve keyif ile ve manzaranın tasvirinin yapılması ile çok az da olsa bu kitapta kullanılmıştır.

4.4.5.Çocuklar da Savaşı Kitabında Özgürlük Değerinin Geçtiği Paragraf

“Kemal hayvanları önüne katıp dağ bayır gezmiş, doğanın güzelliğinin, bir günlük özgürlüğün, koyunları yönetmenin tadını çıkarmıştı. Hüseyin ise yerlerde sürünmüştü. Onu sırtına alıp gezdirmeye Ümmü ’nün hakkı yoktu. Muhtar Amca’nın Ömer’i dururken.” (Ilgaz, 1981: 54).

İnsanlar genelde doğa ile baş başa kaldıklarında özgür olduklarını hissederler. Bu paragrafta da koyunları kendi başına yönetmenin ve kontrolün Kemal’de olması özgürlük değeri ile ilişkilendirilmiştir.

4.4.6.Çocuklar da Savaşı Kitabında Saygı Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Günlerdir kuru ekmekten başka bir şey girmeyen midesine yumuşacık gözlemleri, anasının bir torbacık getirdiği şekerle kıyarak yaptığı hoşafı saygıyla, ağır ağır indirdi. Yemeğini bitirinceye dek hiç konuşmamıştı.” (Ilgaz, 1981: 25).

“O zamanki insanların ekmeğe, yemeğe saygısından bu. Güç kazanılan, aslanın ağzından kapılan yiyeceğe, besine duyulan saygıdandır. Yemek yemek neredeyse bir tapınma töreni gibi törenlidir, kutsaldır.” (Ilgaz, 1981: 26).

“Kemal çeşme başında dökemediği öfkeyi şimdi evde döküyordu. Anasının, kardeşlerinin yanında rahatlamıştı. Karşısında Gülsüm olsa döverdi bile. Bir ara öfkesinin önüne geçemeyerek sövdü de. Ümmü ’yle Hüseyin hem saygı, hem korkuyla onu dinliyorlardı sofranın başında.” (Ilgaz, 1981: 37).

“Köyün meydanına geldikleri zaman burada biraz önce korkunç işlerin dönmüş olduğu anlaşılıyordu. Kenarda bir düşman askeri uyuz bir beygiri dizginlerinden tutmuş saygıyla bekliyor, bu ata binmiş olarak kasabadaki düşman karargâhından geldiği anlaşılan komutan, çevresine topladığı yaşlı erkeklere azarlarcasına bir şeyler söylüyordu bağırarak.” (Ilgaz, 1981: 65).

“Kemal döndü baktı Osman giyinmiş, tam bir köylü olmuş. Onu gören, bu çocuğun, çevrede en çok saygı yaratan bir çetenin kızanlarından olduğunu hiç anlayamazdı.” (Ilgaz, 1981: 104).

Bu kitapta diğer kitaplardan farklı olarak yiyeceğe ve ekmeğe duyulan saygıdan bahsedilmiştir. Güç kazanılan yiyeceğin yavaş yavaş yenmesinin, tadına varılmasını o yiyeceğe duyulan saygıdan olduğuna değinilerek saygı değeri ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda bir kuruma insanlar arasında saygı duyulan Kuvâ-yi Milliyeye ve bunun

üyelerine insanların ne kadar inandıkları ve üyelerine kişiliklerinden dolayı değil yaptıkları işten dolayı duyulan saygıdan bahsedilmiştir.

4.4.7.Çocuklar da Savaştı Kitabında Sevgi Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Anası, çocuklarını teker teker kucığına çekti, sevdi, öptü, okşadı. – gene bitlenmişsiniz... Dedi. – Bugün evi yıkayalım da sizin bitlerinizi de temizleyelim. Çocuklar sevinçten hop hop zıpladılar.” (İlgaz, 1981: 14).

“Bit temizlenmesi demek, bir kez, evlerinin üstüne, dam üstüye çıkıp denize karşı, analarının kucığında keyfetmek demektir. Başlarını analarının dizlerine sırasıyla dayayacaklar, hem o pis, musibet kaşınıttan kurtulacakla, hem de analarının kucığında günlerdir özlemine duydukları yakınlığı, sevgiyi bulacaklardı.” (İlgaz, 1981: 14).

“Ümmü güç bela toparlanıp kalktı, anasına yardıma koyuldu. Günlerdir aç duran midesi, içindeki hamurlarla öyle bir şişmiş, öyle bir ağırlaşmıştı ki, ayakları birbirine dolanıyordu iş yaparken. Anasına her zamanki gibi, yeniden büyük bir sevgi, hayranlık duyuyordu böyle zamanlarda.” (İlgaz, 1981: 17).

“Kemal düşünürken eve gelmişti. – Gözlemeydi, ekmekti, tenelik aşıydı derken aklımın ipini nerelere uçurdum, diye düşündü içinden güldü. Anasını ne kadar sevdiğini, anasının daha ne kadar çok sevgilere değdiğini de düşündü en son, kapıdan içeri girerken.” (İlgaz, 1981: 25).

“Çocuğu bacaklarından çekip yatırdı mindere. Üstüne de bir ehram örttü, bir zaman uyuyan oğlunun yüzüne baktı. Bu çocukları ne kadar sevdiğini, onlar için neler yapabileceğini, ah, olanakları bol olsa, neler yapmak istediğini düşündü.” (İlgaz, 1981: 28).

“Şimdi bu uyuz eşeğe kaldılar evcek. Uyuz, muyuz ama az iş görmüyor zavallı hayvancık. Bu yüzden çocuklar, eşeklerini çok severler. Hiç vurmazlar ona. Sık sık silip tımar ederler tüylerini.” (İlgaz, 1981: 46).

“Ünzüle, evin önüne gelip de eşeği durdurunca hepsi ona koştular. Nine de Ünzüle gelini çok severdi. Onunda iki oğlu savaşa kalmış, dönmemişlerdi. Ölüp ölmediğinden bile haberi yoktu.” (İlgaz, 1981: 48).

“Ünzüle, Nine'nin sıcak ilgisi ve sevgisiyle gevşemiş, rahatlamış, ağlıyordu. Ağladıkça da biraz açıldığını, çünkü olayı daha soğukkanlılıkla enine boyuna düşündüğünü görüyordu.” (İlgaz, 1981: 48).

“Çocuklar, Demcik Nine'nin yaylasının çardağında otururlarken geceleri bazen yıldızlara bakıp: - İşte Muhtarların yayla ta şurda... Hacı Nine'ninki de şurda... Demeyi severdi. Orda geçirdikleri bir yazı hatırlamaktan hoşlanırlar.” (İlgaz, 1981: 54).

-“Yapmıyaydınız iyi olurdu... Demişti anaları. Bütün dürüst ve doğruluğu seven çocuklar gibi onlarda o gün başlarına gelen her şeyi anlatmışlardı analarına.” (İlgaz, 1981: 61).

“Mahir merakla dinliyordu. Gözlerinin önüne hasta yatan zayıf, solgun benizli, acılı anasıyla savaşa gitmeden önce kendini sevip okşayan, ata bindirip ceviz toplamaya götürülen babası geldi. Onların adına yemin etti miydi, bunu bir daha bozmak olmazdı.” (İlgaz, 1981: 77).

“Ümmü'yle Hüseyin ağlaşıyorlardı. Kemal onları da azarladı. Tam onlara bağırıp çağırırken uyanıverdi. Ter içindeydi. Kardeşlerini azarlaması hiç hoşuna gitmemişti. Kendi kendine kızdı. Onları ne kadar özlediğini hatırladı birden. Onları görüp, okşayıp sevmeyi istedi.” (İlgaz, 1981: 98).

“Daha köyden ayrılalı iki gün olduğu için, yokluğu kimsenin dikkatini çekmemişti. Gidişinden de kimsenin haberi yoktu. Üstelik anasının ölümünü de duymuş olan köylüler, ona büyük bir sevgi ve acıma duyuyorlardı. Onu görünce gözleri yaşaranlar bile oldu. Ama kimse bir şey söylemedi.” (İlgaz, 1981: 100).

“Kara Kadir Kemal'i çok seviyordu ama yaptığı bu çocukluğa kızdı. Başlarını tekrar belaya sokacaktı bu dada. Bu çete işi bu dadalarla olacak iş değildi. Değildi ama iki çocukta çocukluktan çıkmış, delikanlılığın eşiğinde, akıllı, uslu, yürekli, doğru gençler görünmüşlerdi.” (İlgaz, 1981: 118).

“Hüseyin hafif hafif inliyordu. Ümmü'yle Kemal'in yarası daha ağırdı. Kemal öldü mü acaba diye düşündü Osman. Korkudan donmuş gibiydi. O kadar sevdiği bu çocuk Kemal ölebilir mi? Buna inanmak istemiyordu.” (İlgaz, 1981: 123).

Çok sık kullanılan sevgi değeri bu paragraflarda anne sevgisi, baba sevgisi, insan sevgisi, komşu sevgisi, kardeş sevgisi ve hayvan sevgisi olarak çeşitli şekillerde doğrudan kullanılmıştır. Zor dönemlerde sevgi değerinin insanları bir arada nasıl tuttuğunu ve

onlara güç verdiğini gösteriyor. Ailenin birbirini sevmesi, çete üyelerinin birbirini sevmesi, köylünün birbirini sevmesi yardımseverlik, dayanışma ve vatanseverlik gibi değerleri de ardından getirmiştir.

4.4.8.Çocuklar da Savaşı Kitabında Sorumluluk Değerinin Geçtiği Paragraflar

“- Sizde sağ olun. Sağ olun da evimi şenlendirin küçük serçe kuşları gibi. Sen kardeşlerine mukaat (mukayyet) ol ben yokken Kemal'im. Yaramazlık etmesinler. Tecellenmesinler. Konu komşuya zarar vermesinler. Ümmü teceldir acık. Üsen de içten pazarlıklıdır. Onlara sen baba olucan gayri.” (Ilgaz, 1981: 26).

“Mahir düşünüyordu. Altınları bulsalar, yiyecek alsa anasına, halalarına da bıraksa bir bölüğünü. Başlarına yeniden bir dam yapsa, içine çul çaput, öteberi edinse... Düşündükçe kendini olgun bir erkek bulmaya başladı. Bu sorumlulukları yüklenmek hoşuna gidecekti.” (Ilgaz, 1981: 81).

“İki çocuk ağızları açık, kendilerinden geçmiş, bu bilgili adamı dinliyorlardı. İçlerinden, - Neler de biliyor bu kadir Efe!... Diye geçiriyorlar, onun sözleriyle yüreklerine taptaze bir gücün dolduğunu, omuzlarına yepyeni sorumlulukların yüklendiğini duyuyorlardı.” (Ilgaz, 1981: 93).

“Güneş altında, tozlu yollarda ayağını sürüye sürüye yürüyordu. Altın, cebinde, Ahmet Dayı'nın verdiği yarım mecidin yanında duruyordu. Mendilinin ucuna düğümlemişti Kemal bunu. Yolda giderken cebindeki altını çıkarmadan onunla oynuyor, kendini önemli bir işin içinde, yetişkin, olgun, sorumluluklarla yüklü bir adam sayıyordu.” (Ilgaz, 1981: 100).

Kemal ve arkadaşı Mahir'in Kurtuluş Savaşı döneminde aldıkların büyük kararları ve sorumlulukları anlatan bu paragraflar gerektiğinde herkesin kendinden beklenenden daha fazla işler ve sorumluluklar alabileceğini göstermektedir.

4.4.9.Çocuklar da Savaşı Kitabında Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Paragraflar

“Biz asıl o büyük düşmanı yeneceğiz. Memleketimizi bölmeye çalışan, topraklarımıza sahip çıkmaya çalışan büyük düşmanları... Çoluk çocuk, kadın erkek, genç ihtiyar, onları memleketimizden sürüp çıkarana, denize dökene kadar çarpışacağız.” (Ilgaz, 1981: 93).

“Düşmandan insana hayır gelmez. Onlarla bugün birlik olursun, yarın seni de harcarlar. Bak, Kuvâ-yi Milliye Askeri canını dışına takmış, düşmanlarla göğüs göğse, diş diş çarpışıyor, boğuşuyor her yerde. Göreceksin onlar kazanacak, siz değil. Kuvâ-yi Milliye düşmanları memleketten sürüp çıkardı mı, sizin gibilere ne olacağını bilirsin, akıllı adamsın sen.” (İlgaz, 1981: 114).

Vatanın birliğini ve bölünmezliğin vurgulayan ve savaşta zafer kazanacağına olan inanca vurgu yapan bu paragraflarda Kurtuluş Savaşı döneminde Kuvâ-yi Milliye askerlerinin hem kendilerine hem vatanlarına olan sevgilerinin doğrudan yansımasıdır.

4.4.10.Çocuklar da Savaşı Kitabında Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Paragraf

“Ahmet Dayı hiç sesini çıkarmadan dinliyordu. Bu ailenin başına çöken felaketlerden yüreği sızlıyordu. Bu çocuklara babalık etmek, onları evine almak istiyordu ama kendilerinin de durumu hiç iyi değildi. Nasıl bakardı hepsine. Bir de şimdi Mahirgiller çıktı. Onlar da komşu. Onlara da yardım etmek gerek.” (İlgaz, 1981: 71).

Ahmet Dayı adındaki karakter Kemal ve Mahirgiller’in komşusu, yardımsever ve iyi bir insandır. Askerlerin köyü bastıktan sonra kemalin Annesini öldürdüğü haberini alınca Kemalın kardeşlerine bakmak ve evine almak istiyor ama o da fakir ve yoksuldur.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.Sonuçlar

Afet Muhteremoğlu Ilgaz'ın yazmış olduğu *Değişen Sevgiler*, *Annem Annem*, *Çocuklar da Savaştı* ve *Karadaylak* isimli çocuk kitaplarının, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan 18 değeri ne kadar barındırdığına ilişkin yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç ve yorumlar aşağıda araştırma alt problemleri sırasıyla verilmeye çalışılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çeşitli kazanımlar ve öğrencilere aktarılmaya çalışılan değerler ile Afet Ilgaz'ın çocuk kitaplarında tespit edilen değerlerin birbiri ile uyduğu görülmektedir.

5.1.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin hepsinin Afet Ilgaz'ın çocuk kitaplarında kullanıldığı görülmüştür. Araştırmaya konu olan kitaplarda en fazla bulunan değer 108 ile *Sevgi*, en az bulunanlar ise 1 ile *Adalet*, *Bağımsızlık*, *Özgürlük* ve *Tasarruf* değerleri olduğu saptanmıştır.

Değişen Sevgiler kitabı incelendiğinde toplamda 73 değer iletisine rastlanılmıştır. Bunlardan en fazla ulaşılan değer ise 23 ile yine *Sevgi* değeri olmuştur. *Bağımsızlık*, *Eşitlik*, *Özgürlük* değerlerinin kitapta yer almadığı görülmüştür. Bu noktada Afet Ilgaz'ın incelenen kitaplarından değer çeşidi bakımından en fazla değere sahip kitabı 18 değerden 15'ini barındıran bu kitabı olmuştur. Bu konuda araştırma yapan Coşkun (2022), Gülten DAYIOĞLU'nun 9-12 yaş arasındaki çocuklar için yazılmış 16 kitabını incelemiş ve tespit ettiği değer sayısı 580'dir. Çocuk kitaplarında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bulunan 18 değerden sadece *Bağımsızlık* değerinin çocuk kitaplarında olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu noktada sonuçların kısmen benzer olduğu söylenebilir. Öte yandan Coşkun, araştırmasında en az frekansın *Tasarruf* değerinde olduğunu belirtir. Bu çalışmada da *Tasarruf* değeri en az frekansını sağlayan değerlerden biri olarak dikkati çekmektedir.

Gül (2018), 2000-2007 yılları arasında ve 2014 yılında yazılmış resimli çocuk kitaplarında; arkadaşlık, hoşgörü, mutluluk, saygı, iyilikseverlik, nezaket, sorumluluk, sevgi, bilgelik ve başarı değerlerini incelemiştir. Çalışması yerli ve çeviri 40 kitaptan

oluşmaktadır. Çalışmasında 2000-2007 yılları arasında ve 2014 yılında yazılan resimli çocuk kitaplarında en fazla *Sevgi* değerine rastlamıştır. Aynı zamanda çalışmanın hem yerli hem de çeviri kitaplarında da en fazla *Sevgi* değerini bulmuştur. Bu noktada gerek Gül (2018)'ün araştırma sonuçları gerek de tarafımızdan yapılan bu çalışmanın sonuçları anlamlı benzerlikler göstermektedir.

İçerik analizi yöntemiyle Sevim AK'ın yazdığı 21 adet çocuk kitabında Türkçe eğitiminde kullanılan on kök değer in ne kadar yer aldığı nın incelendiği bir çalışmada, en fazla bulunan değer 315 ile *Sevgi*, en az bulunan değer ise 51 ile *Vatanseverlik* değeri olmuştur (Vural, 2023). Çalışmanın en fazla bulunan değer noktasında bu çalışma ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Öte yandan en az bulunan değer noktasında bir benzerlik yoktur. Aynı zamanda Vural (2023)'ın yaptığı bir araştırmada en fazla bulunan ikinci değer olarak *Saygı* değerine ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise *Saygı* değerinin en fazla bulunan üçüncü değer olması sebebiyle anlamlı bir benzerlik ortaya çıkmaktadır. Poyraz (2022) yapmış olduğu çalışmada, Metin ÖZDAMARLAR'a ait 10 kitabı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değer çerçevesinde incelemiştir. Sonuç olarak 1.201 değer iletisine ulaşmıştır. En fazla *Sorumluluk*, en az *Tasarruf* değeri bulunmuştur. Yapılan bu çalışma ile en az bulunan değer benzerlik göstermekte fakat bu alanda yapılan diğer çalışmalardan ve bu çalışmadan farklı olarak en fazla bulunan değer sevgi olmamış, sorumluluk olmuştur.

Aydın ve Öksüz (2021), Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Schwartz Değerler Sınıflaması Tablosunda yer alan değerleri seçkisiz bir şekilde seçilen beş yazarın 22 kitabını incelemiştir ve bu çalışmanın sonucunda en fazla *Sevgi* ile *Duyarlılık* değerine ulaşmıştır. Alan yazın incelendiğinde çocuk kitapları üzerine yapılan çoğu çalışmada *Sevgi* değeri en fazla bulunan değer olmuştur. Bu çalışmanın da bu noktada alan yazınına bir benzerlik göstererek bundan önceki çalışmalarla hemen hemen aynı sonuca ulaşması şaşırtıcı olmamıştır.

Kuru (2016), "Ayşe YAMAÇ'ın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi ve Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında yedi kitabı 12 değere göre incelemiştir ve toplam 527 değer tespit etmiştir. En fazla *Sevgi* (93 yerde), en az *Aile Birliğine Önem Verme* (17 defa) değerine rastlandığını belirtmiştir. Bu çalışma ile benzerliği en fazla *Sevgi* değerinin tespitidir. *Aile Birliğine Önem Verme* değeri bu çalışmada en az değil ama az sayılacak derecede yer almıştır.

Abacı (2018) yaptığı çalışmada, Behiç AK'ın 29 çocuk kitabını incelemiş, toplam 1.799 değer tespit etmiştir. Çalışmada en fazla *Eleştirel ve Sorgulayıcı Olma* 309 değerine ilişkin iletiye rastlanmıştır. İkinci olarak en fazla olan değer 85 ile *Sevgi* olmuştur. Bu çalışmada da sevgi değeri ilk sırada olmasada en yüksek sayıları alan değerlerden biri olmuştur. *Vatanseverlik* ve *Tasarruf* değerleri ise bu çalışmada olduğu gibi düşük frekansta kalmıştır.

Tursun (2019) yaptığı çalışmada, Serpil URAL'ın 21 çocuk kitabını 31 değer açısından doküman analizi yöntemiyle incelemiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır. Diğer çalışmalardan ve bu çalışmadan farklı olarak Tursun, yapmış olduğu incelemelerde Serpil URAL'ın kitaplarında en fazla yer alan değer 24 ile *Barış* daha sonra 21 ile *Bağımsızlık* değerlerini tespit etmiştir. Bu alanda yapılan diğer çalışmalar ile tam zıt olan bir durumdur. *Sevgi* değerini çeşitli kategorilere ayırıp öyle inceleme yapılmasına rağmen *Sevgi* değeri araştırmada 2,3 gibi düşük frekans alan değerler arasında kalmıştır.

Düz (2023), “Şermin YAŞAR'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında 16 çocuk kitabını MEB Değerler Eğitimi Yönergesinde verilen 27 değere göre incelendiğinde en fazla bulunan değeri 161 ile *Sevgi* değeri olmuştur. En Az bulunan değer ise bir ile *Alçakgönüllülük* değeri olmuştur. Tarafımızdan yapılan çalışma, bu çalışma ile en fazla bulunan değer konusunda benzerlik göstermesine rağmen en az bulunan değer noktasında ayrılmaktadır.

5.1.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Karadaylak kitabında aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, saygı ve sevgi değerlerine ait iletiler tespit edilirken, diğer 12 değer ile ilgili hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Toplam 27 değer iletilisi olan bu kitap, incelenen kitaplar arasında en az değer iletilisinin saptandığı kitaptır. Bu kitapta da en fazla bulunan değer 20 ile *Sevgi* olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre *Değişen Sevgiler* kitabı Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan 18 değerden 15 tanesini barındırması sebebiyle bu dersin öğretiminde, özellikle değer öğretiminde kullanılabilir olduğu görülmüştür. *Annem Annem* ve *Çocuklar da Savaştı* kitapları ise 18 değerden 10 tanesini bünyelerinde bulunduruyor. Hemen hemen yarından fazla değeri içlerinde bulundurdukları için bu kitapların da öğrencilere değerleri aktarmada ve öğretmede yararlı olabileceği düşünülmektedir. *Karadaylak* kitabı ise en az değere rastlanan kitap olmuştur. 18 Sosyal Bilgiler dersi değerlerinden sadece 6

tanmesini içeriğinde bulunduruyor. Bu kitap da değer öğretiminde kullanılabilir fakat verimliliği diğer kitaplar kadar değer barındırmadığı için düşük olabilir. Sosyal Bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile değer öğretimi yapılmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünleri de bu konuda önemli yardımcılarıdır. Bu ürünler arasına araştırmaya konu olan kitaplar da eklenebilir. Daha doğru ifadeyle, bu kitaplar da hem Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde hem de değer öğretiminde kullanılmak için gerekli yeterliliği sağlamaktadır.

5.1.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Annem Annem kitabında adalet, bağımsızlık, bilimsellik, dürüstlük, estetik, özgürlük, tasarruf, vatanseverlik değerlerine ait hiçbir bulgu saptanmamıştır. Tespit edilen değer kullanım miktarı toplamda 79 adet olup, incelenen kitaplar arasında en fazla değer iletilisinin bulunduğu kitaptır. Bu sayının ezici çoğunluğu 50 ile *Sevgi* değeri oluşturmuştur.

Çocuk Edebiyatı yazarlarından Sara ŞAHİNKANAT'ın okul öncesi çocukları için çıkardığı sekiz kitabını değerler eğitimi kapsamında inceleyen Duyar (2021), ulaştığı sonuçlar ile bu çalışmanın sonuçları, farklı yaş grupları için yazılan kitaplar da olsa benzerlik göstermektedir. Okul öncesi için hazırlanan bu sekiz kitapta yazılarda geçen *Sevgi* değeri altı kitapta, resimlerde *Sevgi* değeri yedi kitapta bulunarak her iki incelemede de *Sevgi* değeri en fazla sayıda kitapta bulunmuştur. Bu çalışma İse ilkökul düzeyindeki çocuklar için hazırlanmış dört kitapta da *Sevgi* değeri en fazla sayıda bulunmuştur. İlkokul ve okul öncesi öğrencileri için incelenen kitaplarda aynı sonuca varılması çalışmanın bir diğer çarpıcı sonucu olmuştur.

5.1.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Çocuklarda da Savaştı kitabına ait değer sonuçları ise şöyledir: Adalet, aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, dayanışma, duyarlılık, eşitlik ve tasarruf değerlerine ait hiçbir bulgu saptanmamıştır. Toplam 33 değer iletilisi saptanan bu kitapta da en fazla yer alan değer 15 ile *Sevgi* değeri olmuştur.

Şimşek ve Bulut (2022)'a göre, çocuklar yetişkinler gibi düşünmez, onlar gibi giyinemez, onların kullandığı ilaçları kullanamazlar. Dünyaya ve evrene bakış açıları aynı olamaz. Onun için çocukların değer öğretiminde de yetişkinler gibi sözlü olarak değerleri anlaması veya özümsemesi beklenemez. Onlar yaşları gereği merakı ve gizemi kullanmaya çalışırlar. Bu noktada değer öğretiminde çocuk edebiyatı ve bu edebiyatın

ürünleri oldukça önem teşkil etmektedir. Çocuğa görelilik ilkesi çerçevesinde yazılan çocuk kitaplarında edebi olarak verilen değerler adeta bir yerlere saklanmışır. Çocuklar bu gizli değerleri kitaplarda kendileri keşfetmeyi bulmayı severler. Bunun için çocuk edebiyatı ürünlerinin değer eğitiminde kullanılmasının oldukça verimli olduğunu savunmuşlardır. Bu çalışmada da Afet Ilgaz'ın kitaplarından doğrudan alıntılanan ve değerlerle ilgili olan paragraflar okunduğunda yukarıda bahsedilen çocukların değerleri keşfetme ve bulma hissiyatı rahatlıkla anlaşılacaktır.

Aydın ve Öksüz (2021)'e göre değerler eğitiminin çocuk kitapları ile verilmesinde en önemli nokta, kitapların hem çocukların ilgisini çekebilecek bir içeriğe hem de zengin değer çeşitliliğine sahip olmalarıdır. Ayrıca değerler doğrudan entegre edilmeye çalışılmamalı, hayatın bir parçasıymış gibi verilmelidir. Bu çalışmada da değerleri doğrudan hayatın içindeymiş gibi vermeye çalışan Afet Ilgaz, alan yazınında değer çeşitliliği, zenginliği ve gerçekçi yazılar yazan kalemiyle bu özellikleri barındıran kitaplar yazdığı sonucuna rahatlıkla varılabilir. *Değişen Sevgiler, Annem Annem, Çocuklar da Savaştı* kitapları değer zenginliği ve ilgi uyandırıcı içeriğiyle Sosyal Bilgiler dersi değer öğretiminde kullanılmaya elverişli olduğunu kanıtlamıştır.

5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Çalışma kapsamında incelenen dört kitaptaki değerlerle ilgili bulgulara ulaşılırken, 2023 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dikkate alınmıştır. 2018 yılında yapılan değerler eğitimi ile köklü değişikliklerle değerler eğitimi, eğitim-öğretim sürecinde ayrı bir konu veya ünite olarak değil, öğretim sürecinin tamamını etkileyen önemli bir unsur olarak program içerisinde yer bulmuştur (Öztürk ve Kafadar, 2020). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında 2023 yılında yeni bir müfredat hazırlanmıştır. Yeni maarif modeli 9 Eylül 2024 tarihi itibarıyla okul öncesi, ilkokul 1. sınıf, ortaokul 5. sınıf ve lise 9. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak hayata geçecektir. 2018 tarihli eğitim-öğretim programı içerisinde oldukça önemli bir yer kaplayan değerler eğitimi, 2024 yılında hayata geçecek Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında da aynı hassasiyetle ele alınmıştır.

Modelde, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler, öğrenme alanları bölümündeki kök değerler ile birlikte verilmiştir. 2018 yılındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler; *dürüstlük, adalet, öz denetim, sabır, dostluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, vatanseverlik ve sorumluluk* olarak yer almış, Sosyal Bilgiler

Öğretim Programı'ndaki temel değerler ise *aile birliğine önem verme, adil olma, barış, bağımsızlık, sevgi, saygı, bilimsellik, çalışkanlık, özgürlük, estetik, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk, vatanseverlik, tasarruf, yardımseverlik, dürüstlük, dayanışma* olmak üzere toplam 18 değer olarak belirlenmiştir (MEB, 2018). Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde ise milli, manevi ve evrensel değerler olarak nitelendirilen; *adalet, aile bütünlüğü, dostluk, çalışkanlık, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, duyarlılık, estetik, merhamet, mütevazılık, mahremiyet, sağlıklı yaşam, özgürlük, tasarruf, temizlik, yardımseverlik ve vatanseverlik* değerleri yer almaktadır. Söz konusu bu değerlerin uygun içerik, tema ve araçlardan faydalanılarak öğretim programları içerisindeki yerlerinin korunduğu belirtilmiştir. Yeni modelde erdem-değer-eylem çerçevesine göre değerler birbirinden tamamen ayrı veya bağımsız değil birbirini kapsayıcı ve bütüncül olmalıdır. Aynı zamanda değerler sade ve kolay uygulanabilir olmalıdır (URL 3). Yeni modelde değer aktarımı yapılırken tarafımızdan yapılan bu çalışma benzeri yayınların ulaştığı sonuçlar üzerinden, Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin aktarımında hikayelerden de faydalanması hususunun programa dahil edilmesi, beklenen neticenin alınmasına katkı sunacaktır.

5.2.Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar çerçevesinde araştırmacılara ve uygulayıcılara aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

5.2.1.Araştırmacılar İçin Öneriler

- 1) Bu çalışma Afet Ilgaz'ın yazmış olduğu dört kitap incelenerek, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler çerçevesinde oluşturulmuştur. Aynı yöntem ve gelişmiş şablonlar kullanılarak farklı bölümlerde yer alan değerler ile farklı yazarların kitapları kıyaslanarak değer eğitiminde kullanılmak için daha fazla çocuk kitabı bulunabilir.
- 2) Yabancı yazarlar tarafından yazılan çocuk kitapları ile yerli yazarlar tarafından yazılan çocuk kitapları, Sosyal Bilgiler dersi değerleri açısından veya herhangi bir dersin değerleri açısından incelenerek alan yazımına çeşitlik getirilebilir.
- 3) Bu çalışma tek bir yazar ile sınırlı tutulmuştur. Kadın ve erkek iki yazarın yazdığı çocuk kitaplarında geçen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler incelenip, cinsiyetin değer kullanımı arasında bir farklılık veya benzerlik oluşturup oluşturmadığına bakılabilir.

5.2.2.Uygulayıcılar İçin Öneriler

- 1) Bu çalışmada Afet Ilgaz'ın dört kitabı Sosyal Bilgiler dersi değerleri açısından incelenmiş ve sonuç olarak üç kitabı değer öğretimi açısından yeterli bulunmuştur. Öğretmenler branşlarına göre bu tür çalışmalarını takip etmeli, hem değer açısından zengin hem de içerik olarak çocuklara göre (yaş ve ilgi) olan kitapları değer eğitimi ve öğretiminde kullanabilirler.
- 2) Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli incelenerek değerler dersi kitaplarında sadece kazanım ile verilmesi yerine resimli çocuk kitaplarından faydalanılarak resimlerle değerler öğrencilere özümsetilebilir.

KAYNAKÇA

- Abacı, E. (2018). *Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değer Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değer eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Social Science*, 42, 361-384. 10.9761/JASSS2941.
- Ar, B. (2011). *Afet Ilgaz'ın hikâyeciliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, İ., ve Öksüz, A. (2021). Çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 579-619. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1036589>.
- Aydın, M. Z. (2013). *Değerlerin eğitimi yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. Antalya.
- Başcı, Z. (2012). *Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Erzurum örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Baloğlu, M. ve Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 21-33.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>.
- Başboğa, D. (2022, Aralık). *Eflatun Cem Güney masallarının duyarlılık eğitimi bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Candemir, B., Tunç, Y., Açar, D. ve Sağlam, M. (2022). Alternatif eğitim yaklaşımlarında değer eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(3), 951-966. 10.18069/firatsbed.1103296.
- Coşkun, B. (2022). *9-12 Yaş çocuk kitaplarının, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi: Gülten Dayıoğlu örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Doğan, E. (2019). *Afet Ilgaz'ın romanlarında sosyal tenkit*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Duyar, H. (2021). *Çocuk edebiyatı yazarı Sara Şahinkanat'ın kitaplarının değerler eğitimi kapsamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Düz, R. (2023). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Edis, A. (2022). *Çocuk kitaplarındaki yaşam becerilerinin karakter özellikleri ve içerik bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Enginün, İ. (2006). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-222.
- Erdi, A. (2008). *Türkiye'de 1980-1985 ve 2000-2005 yılları arasındaki çocuk kitaplarında eğitsel iletiler (karşılaştırmalı bir çalışma)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, M. K. (2018). *5-6 Yaş grubu çocuklar için Türkçe yazılmış resimli çocuk kitaplarında değer analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ilgaz, A. (1972). *Annem annem*. (1. basım). Sınıf Yayınları.
- Ilgaz, A. (1976). *Değişen sevgiler*. (1. basım). Okur Yayınları.
- Ilgaz, A. (1981). *Çocuklar da savaştı*. May Yayınları.
- Ilgaz, A. (1991). *Karadaylak* (1 basım). Salıncak Yayınları.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 187, 138-145.
- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve çocukluk" kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4 (7), 195-226.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-79.
- Kaymakçı, N. (2022). *Afet Ilgaz'ın roman ve hikayelerinde kadın*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından Sosyal Bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 1-20.
- Kol, E. (2019). *Afet Ilgazın eserlerinde sosyal eleştiri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Köksal , K., Kılıç, Z., Yel, Ü., Erbaş, S. ve Kılcan, B. (2022). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 74-87.
- Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi ve dil zenginliği açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- MEB (2023). *Sosyal Bilgiler Dersi (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- Meydan, H. (2014). Okullarda değer eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 93-108.
- Neydim, N. (2010). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Önder, S. ve Ateş, T. (2023). Türkiye’de yabancı dil öğretiminde değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Özel Amaçlar için İngilizce Dergisi*, 1(1), 29-43.
- Özbirge, S. (2023). *Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>.
- Poyraz, K. (2022). *Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Şani, A. E. (2021). *Unutulmaz romanların usta kalemi: Afet Ilgaz*. Anadolu Ajansı.
- Şimşek, Ş., ve Bulut, F. (2022). *Çocuk edebiyatı*. Akademisyen Kitapevi.
- Turatova (2019). *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*.
- Tursun, G. (2019). *Serpil Ural'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Köybaşı, E. (2018). Değer analizi yoluyla dürüstlük değerine ilişkin öğrenci cevaplarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*. 11(3), 606-626. <https://doi.org/10.30831/akukeg.350285>.
- Uygur, H. S. (2022). *Milli mücadele konulu romanların Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerler açısından analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Vural, H. (2023). *Sevim Ak'ın çocuk kitaplarında değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yazbahar, Z. (2011). *Afet Ilgaz'ın romancılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yazıcı, D. N., Durmuşoğlu, M. C. ve Yıldız, C. (2018). Erken çocukluk dönemi resimli çocuk kitaplarının eğitsel özelliklerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1196-1209.
- Yılmaz, O. (2016). Kurgusal nitelikli çocuk kitapları ve karakter eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 311-325.
- Yiğit, S. (2012). İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin rokeach ve schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yiğittir, S., ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı uygulama klavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitim yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

İnternet Kaynakları

- URL 1. Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>. adresinden 25.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- URL 2. National Council for the Social Studies. (NCSS Sosyal Bilgiler Standartları): <https://www.socialstudies.org> adresinden 25.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- URL 3. <https://tymm.meb.gov.tr/temel-yaklasim>. adresinden 26.06.2024 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

Ek 1. Araştırmaya Konu Olan Kitaplar

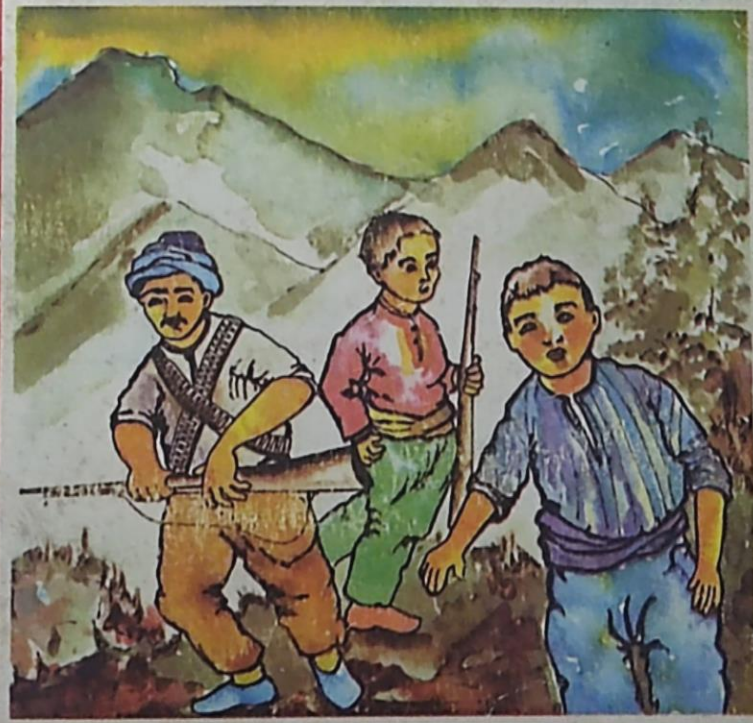
Karadaylak

Afet Ilgaz

afet ılgaz

ÇOCUKLAR DA
SAVAŞTI

YILDIZ KİTAPLAR

may yayınları a.ş. çocuk dizisi